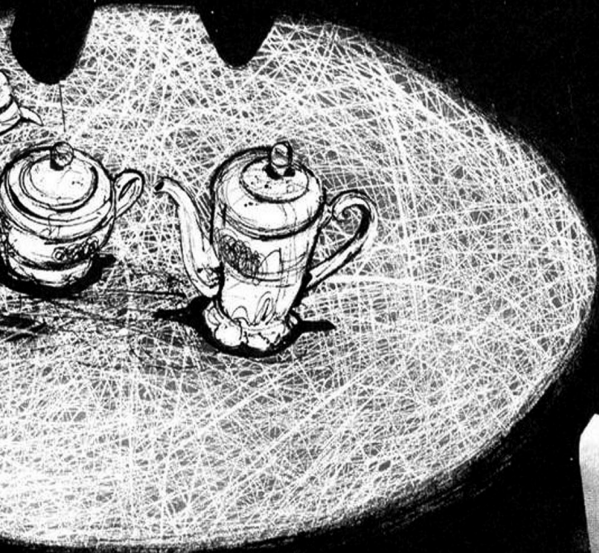

սուրհոյակ

ժպիտիկ

«Ευλογημένοι ας είναι όσοι διάλεξαν την ανταρσία γιατί σ' αυτούς
ανήκει η βασιλεία της γης».

Ζοζέ Σαραμάγκου

«Πάμε μαζί και ας μας λιθοβολούν
Κι ας μας φωνάζουν αεροβάτες
Φίλε μου όσοι δεν ένοιωσαν ποτέ με τι
Σίδερο με τι πέτρες τι αίμα τι φωτιά
Χτίζουμε, ονειρευόμαστε και τραγουδάμε!».

Οδυσσέας Ελύτης

Σ' όσους επιμένουν να αντιστέκονται στη σύγχρονη βαρβαρότητα
(και στη Φ.Μ. φυσικά!)

ΑΝΤΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ : ΤΡΟΜΟΣ ΚΑΙ ΑΘΛΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ 4^{ΟΥ} ΡΑΪΧ

«Έν τω μεταξύ, συλλογικές συμβάσεις που προβλέπουν συγκράτηση των μισθολογικών αυξήσεων καθώς και αποφάσεις διατησίας τους τελευταίους μήνες έχουν επιβραδύνει το ρυθμό αύξησης του ανά μονάδα κόστους εργασίας στον επιχειρηματικό τομέα».

Μνημόνιο Νο 3

Είναι πια σαφές.

Ο μεγαμηδενισμός του Κεφαλαίου μάς βλέπει σαν κατά παραχώρηση υπάρξεις. Μέσα στις καπιταλιστικές σχέσεις, ο προλετάριος παύει να είναι ανθρώπινη ύπαρξη και μετατρέπεται σε μια απλή μονάδα κόστους για τον καπιταλιστή! Αδηφάγο, άπληστο και βαθιά αμοραλιστικό το κεφάλαιο καταπίνει αχόρταγα και το παραμικρό ίχνος της ανθρώπινης ζωτικότητας, εμπορευματοποιεί και ξεζουμίζει και την πιο απομακρυσμένη γωνιά της κοινωνικής ζωής, ενοποιώντας ολόκληρο τον κοινωνικό σχηματισμό κάτω από την κυριαρχία του, με τα κρατικά μαντρόσκυλα να το φυλάνε και να το γλείφουν διαρκώς. Το Κεφάλαιο -όχι ως πράγμα, αλλά ως κοινωνική σχέση διαμεσολαβημένη από πράγματα- σπάει κάθε φραγμό ηθικό, πολιτικό, κοινωνικό, οικολογικό, προκειμένου να μεγιστοποιήσει τον ιδιωτικό πλούτο, γενικεύοντας την υλική και πνευματική κοινωνική φτώχεια. Ο ηθικός μηδενισμός του Κεφαλαίου μένει αδόνητος ακόμη και μπροστά στην καταστροφή της φύσης που προκαλεί. Ακόμα και αυτήν την μετατρέπει σε κέρδη: “πράσινη” ανάπτυξη, “φιλοζωική” μόδα, εσχατολογικές χολιγουντιανές ταινίες κλπ.

Μέσα σε αυτόν τον ενοποιημένο -υπό την κυριαρχία του Κεφαλαίου- κόσμο, κανένας δεν μπορεί να αυτοεξοριστεί. Στην καπιταλιστική έρημο όλες οι οάσεις είναι οφθαλμαπάτες. Πρέπει επιτέλους όλοι οι επαναστάτες (εντός κι εκτός εισαγωγικών) να κατανοήσουν πως η επανάσταση δεν έχει καμία σχέση με κατά φαντασία “νησίδες ελευθερίας” και αυτοαναφορικούς μικρόκοσμους, σαν κι αυτόν που αναφέρει ο ειρηνιστής αναρχοατομικιστής Χακίμ Μπέι: «στις μέρες μας είναι αδύνατο ν’αλλάξει κανείς το μικρόκοσμο που τον περιβάλλει». Η παραμικρή γνώση, όμως, της ιστορικής κίνησης διαψεύδει αυτό το ηττοπαθές ντελίριο...

Ούτε ο βίαιος ή ειρηνικός μποεμισμός είναι επανάσταση, όταν δεν ξεφεύγει από τα στενά όρια της ατομικής υπαρξιακής αυτοϊκανοποίησης. Και φυσικά καμιά “νησίδα ελευθερίας” δεν μπορεί να “καταστρέψει το κράτος, με το να το εκτοπίσει”¹, λες και το κράτος, είναι ένα ακίνητο και παθητικό αντικείμενο που αρκεί να το κλοτσήσουμε για να μη μας φράζει το δρόμο για την ελευθερία.

¹ Βλ. το -κατά τ’ άλλα πολύ ενδιαφέρον- κείμενο του James Horrox: “Ριζοσπαστική Ιστορία -Εναλλακτικό μέλλον”, στο 19ο τεύχος της Ευτοπίας.

Αντίθετα, οι επαναστάτες πρέπει να χτίζουν υποδομές Αντίστασης στη σύγχρονη βαρβαρότητα, όχι “νησίδες ελευθερίας”, αλλά νησίδες απελευθέρωσης. Και ως απελευθέρωση δεν εννοούμε ένα απλό βολονταριστικό άλμα προς κάποια νεφελώδη “ελευθερία”, αλλά μια εν κινήσει εξελικτική διαδικασία υλικής και πνευματικής ρήξης με την υπάρχουσα κοινωνία, μια δυναμική κίνηση σταδιακής ατομικής, συλλογικής και κοινωνικής από-αλλοτρίωσης, μια συγκρουσιακή διαδικασία πολύμορφη: βίαιη και ειρηνική, καταστροφική και δημιουργική, υπαρξιακή και κοινωνική. Μιλάμε για την επαναστατική ταξική πάλη για την κατάργηση όλων των τάξεων. Μιλάμε για το ξεπέραςμα κάθε μερικότητας μέσα από ένα ολιστικό ριζοσπαστικό κίνημα, που θα καταδυθεί στο ατομικό και το μοριακό για να αναδυθεί στο κοινωνικό, που θα αποτελέσει την (κατά Μαρξ) διαλεκτική ένωση της πάσχουσας ανθρωπότητας με την σκεπτόμενη ανθρωπότητα. Μιλάμε για το κίνημα που αποτελεί το γονιμοποιό σπέρμα για να γεννηθεί η πραγματική ελευθερία: η αταξική κοινωνία του αναρχικού κομμουνισμού. Όχι ως εσχατολογικό-χιλιαστικό όραμα “απόλυτης ελευθερίας”, αλλά ως επανοικειοποίηση των συνθηκών της ίδιας μας της ύπαρξης.

Αδύνατον; Ίσως...

Αλλά όπως γράφει και ο Ρουσντί: «όταν το εντελώς αδύνατον φτάνει να γίνεται απαραίτητο και αναγκαίο, καμιά φορά ξεφεύγει απ’ τα όρια του αδύνατου και γίνεται δυνατό. Και τότε πραγματοποιείται κόντρα σε όλες τις πιθανότητες, κόντρα στην ίδια τη λογική». Μερικές φορές πρέπει κανείς να πιάσει πάτο για να αντιληφθεί που πέφτει η επιφάνεια, να περπατήσει χιλιόμετρα σε λάθος δρόμο για να καταλάβει ότι πρέπει να κάνει μεταβολή, ν’ αλλάξει δρόμο. Μερικές φορές, λέει ο ινδός λογοτέχνης, τις απαντήσεις τις βρίσκουμε μονάχα όταν βρεθούμε αντιμέτωποι με τις απαντήσεις.

Οι ερωτήσεις έχουν τεθεί από τα ίδια τα πράγματα, οι ίδιες οι αντικειμενικές συνθήκες φωνάζουν πως ο καπιταλισμός έπιασε πάτο. Τώρα μένει στο προλεταριάτο, στην κοινωνική πλειοψηφία, να δραπετεύσει απ’ τις αντιφάσεις και τις αυταπάτες του (ή και τη δειλία του), ώστε να δώσει τις απαντήσεις. Να αποκτήσει ξανά τη συνείδηση της δύναμης που κατέχει χωρίς να χρησιμοποιεί (ή σωστότερα, τη χρησιμοποιεί ελάχιστα), να πετάξει μια για πάντα στο σκουπιδοτενεκέ της ιστορίας τον καπιταλισμό και κατ’ επέκταση κάθε ταξική/εξουσιαστική δόμηση της κοινωνίας.

Οι μεταμοντέρνες ιδεολογίες (που μπορεί να είναι αναρχίζουσες, αλλά όχι ουσιαστικά αναρχικές) μας λένε πως η ταξική πάλη πέθανε, ανήκει στο παρελθόν, είναι ντεμοντέ. Ο ανεπεξέργαστος εμπειρισμός τοποθετεί ιδεατά τον εαυτό του έξω και πάνω απ’ την ταξική πάλη, προσπαθώντας να πηδήξει πάνω απ’ τη σκιά του. Αυτοί οι σύντροφοι,

επειδή δε βλέπουν τη γη κάτω απ' το τσιμέντο, νομίζουν ότι η γη εξαφανίστηκε!

Το θέμα, λοιπόν, δεν είναι αν υπάρχει ή όχι ταξική πάλη. Το ζήτημα είναι το πώς παρεμβαίνουμε σ' αυτήν ως επαναστάτες. Και η μοναδική πραγματικά επαναστατική απάντηση στον Τρόμο και την Αθλιότητα του 4ου Ράιχ είναι το πρακτικό εκείνο κίνημα που έρχεται σε ρήξη με τις υφιστάμενες κοινωνικές συνθήκες και θέτει το δίλλημα:

Αντιεξουσιαστικός Κομμουνισμός ή Εξουσιαστική Βαρβαρότητα!

Αυτή είναι η επί τω έργω άρνηση της υπάρχουσας κοινωνίας. Κι αν αυτό το πρόταγμα μας φαίνεται ουτοπικό, ας μην ξεχνάμε τον Ηράκλειτο: «Οι αντιπαλότητες εναρμονίζονται μεταξύ τους διαμέσου συνεχών και απρόβλεπτων ανατροπών»!!

Και μια απαραίτητη διευκρίνιση:

Με τον όρο “αντιεξουσιαστικός κομμουνισμός” δεν εννοούμε ούτε το μαρξισμό, ούτε τον αναρχισμό στην παραδοσιακή μορφή του. Τόσο ο εξουσιασμός των μεν, όσο και ο υπεραπλουστευτικός βολонταρισμός των δε δημιουργούν την ανάγκη για μια ανώτερη σύνθεση, μέσα από ένα κίνημα: ΑΝΑΡΧΙΚΟ, με αντι-ιεραρχικές οργανωτικές δομές, που δημιουργεί αντισυγκεντρωτικές δομές Κοινωνικής Αντεξουσίας, στοχεύοντας στην ελευθεριακή οργάνωση της Κοινωνίας και ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ, θέτωντας ως στόχο την κοινωνικοποίηση των παραγωγικών μέσων, την καταστροφή του κρατικού μηχανισμού και των κοινωνικών τάξεων.

Τόσο ο μαρξισμός, όσο και ο αναρχισμός² είναι δύο ιδεολογίες της Κοινωνικής Επανάστασης που η κάθε μια περιέχει μια κριτική εν μέρει σωστή, αλλά που τελικά τοποθετείται ως ιδεολογία: συσκοτίζει περισσότερο παρά διαφωτίζει. Η κυριότερη συνεισφορά του αναρχισμού είναι, όπως λέει ο Χομπσμπάουμ, η κριτική των κινδύνων του αυταρχισμού και της γραφειοκρατίας που υπολανθάνουν στο μαρξισμό: «ο αναρχισμός έχει πολύτιμα μαθήματα να δώσει, επειδή ήταν ασυνήθιστα ευαίσθητος -στην πράξη και όχι στη θεωρία- στα αυθόρμητα στοιχεία μέσα στα μαζικά κινήματα». Η πνευματική οκνηρία, όμως, εύκολα μετατρέπει τον αναρχισμό σε μια καρικατούρα χωρίς περιεχόμενο.

Απ' την άλλη, ο μαρξισμός γρήγορα ξέφυγε απ' το κατ' ουσία αντιεξουσιαστικό (σε γενικές γραμμές) περιεχόμενο της μαρξιστικής σκέψης, δημιουργώντας τις αυταρχικές δικτατορίες επί του προλεταριάτου. Όπως λέει και ο (εμπνευσμένος απ' τον Μαρξ) ιστορικός Νίκος

2 Ο Χομπσμπάουμ στο βιβλίο “Επαναστάτες” (εκδ. Θεμέλιο) γράφει: «Δεν υπάρχει καμιά διαφορά στους τελικούς στόχους μαρξιστών και αναρχικών: ελευθεριακός κομμουνισμός χωρίς εκμετάλλευση, κράτος και τάξεις».

Ψυρούκης, ο μαρξισμός είναι η θεολογοποίηση της επιστήμης του διαλεκτικού και ιστορικού υλισμού: «γι' αυτό άλλωστε και ο Κ. Μαρξ έγκαιρα δήλωσε ότι ο ίδιος δεν είναι μαρξιστής».

Η αλήθεια, λέει ο Ψυρούκης, αλλού είναι: «σύνθεση της ολότητας των πολλαπλών πλευρών που έχει το κάθε κοινωνικό φαινόμενο». Η επαναστατική παράδοση έχει δώσει ένα πλήθος από ιδεολογίες, θεωρίες και πρακτικές. Το θέμα δεν είναι η θρησκευτική προσκόλληση σε μια απ' αυτές, αλλά η ανάδυση των υλικών και πνευματικών προϋποθέσεων της ανώτερης σύνθεσης, μέσα από ένα αντιεξουσιαστικό κομμουνιστικό κίνημα, που θα δίνει βάση περισσότερο στο περιεχόμενο, παρά στο περιτύλιγμα. Και γι' αυτό μπορεί να χρησιμοποιεί τον Μαρξ, χωρίς να είναι μαρξιστικό³ ή τον Μπακούνιν, χωρίς να είναι μπακουνικό κλπ.

Αρκετά με τις θεολογίες, οποιαδήποτε μορφή κι αν έχουν!

Υστερόγραφο:

Ως συνήθως, στο 8ο τεύχος της Ασύμμετρης έγιναν αρκετά λάθη. Τα σημαντικότερα είναι τα παρακάτω:

1. Την παπαριά: «Στον Μάη του 68 δεν έπεσε ούτε μια πέτρα», δεν την εξακόντισε Δημοσιογράφος του ANTI (που είναι παλιό αριστερό περιοδικό), αλλά του ANT1 (ANTENNA).
2. Στην τρίτη υποσημείωση στο “Κομμούνια και Σύνοδος” από λάθος δεν αναφέρθηκαν ως θύματα της “Τρομοκρατίας” οι αριστοκράτες, ιερείς, και αυλικόι, δημιουργώντας τη λανθασμένη εντύπωση πως η “Τρομοκρατία” αποκεφάλιζε μόνο πολίτες και δημοσίους υπαλλήλους.
3. Στο “American Beauty” η AFL (Αμερικάνικη Ομοσπονδία Εργασίας) στη σελ. 28 αναφέρεται λανθασμένα ως ALF, που είναι το πολύ μεταγενέστερο Μέτωπο για την Απελευθέρωση των Ζώων.
4. Στη σελ. 33 από παραδρομή γράφεται: «πάνω απ' την επιφάνεια της κοινωνικής ειρήνης, πάντοτε κρύβονται υπόγειες συγκρούσεις κλπ». Οι υπόγειες συγκρούσεις, φυσικά, κρύβονται κάτω απ' την επιφάνεια της κοινωνικής ειρήνης.
5. Ο Γαλιλαίος μπροστά στην ιερή εξέταση υποτίθεται πως είπε *E pur si muove* (κι όμως κινείται) και όχι *muore*, όπως ανορθόγραφα γράψαμε στη σελ. 35.

³ Η ελευθεριακή ανάγνωση του Μαρξ δεν είναι κάτι πρωτότυπο. Έχουν προηγηθεί οι ντανταϊστές, οι σουρρεαλιστές, οι καταστασιακοί, η Νέα Αριστερά των ΗΠΑ, η ευρωπαϊκή Αυτονομία, οργανώσεις του αντάρτικου πόλεων, οι συμβουλευτικοί κομμουνιστές και πολλοί άλλοι.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΑΘΗΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΠΟΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΣΚΗΝΙΚΟΥ

Σχετικά με την κοινωνική συνυπευθυνότητα

«Ω, πόσο δύσκολο είναι να εντοπίσεις την αλήθεια, ιδίως όταν είσαι υποχρεωμένος να βλέπεις τον κόσμο σε φέτες. Οι στιγμιαίες φωτογραφίες αποκρύπτουν τόσα όσα φανερώνουν»

Σαλμάν Ρούσντι

Τελικά τι είναι η κοινωνία; Ένα καζάνι που διαρκώς βράζει όπως λεν οι κοινωνιστές¹ ή απλώς μια μάζα εθελόδουλων φορέων του ιού της κοινωνικής βλακείας, όπως υποστηρίζουν οι αντικοινωνιστές;

Η βάση και των δύο αντιλήψεων είναι σαφώς μεταφυσική, και οι δυο βλέπουν την κοινωνία ως συμπαγές σύνολο με μια ενιαία βούληση. Και οι δυο στριμώχνουν την πραγματικότητα μέσα στο δικό τους ερμηνευτικό πλαίσιο, ώστε να εμφανιστούν ως αυτοεκπληρούμενες προφητείες. Έτσι, όταν έχουμε λαϊκές εξεγέρσεις οι κοινωνιστές εμφανίζουν τον εαυτό τους δικαιωμένο, ενώ όταν οι εξεγερμένοι επιστρέφουν στην ομαλότητα και επικρατεί η κοινωνική ειρήνη, οι αντικοινωνιστές παίρνουν την σκυτάλη της αυτοδικαίωσης. Αμφότεροι στύβουν την πραγματικότητα για να βγάλουν ξεχωριστά γεγονότα, αφαιρώντας τα από το ευρύτερο πλαίσιο της ιστορικής εξέλιξης, έτσι ώστε να “αποδείξουν” τη δική τους μεταφυσική, όπως ακριβώς και εκείνος ο Άγιος της εκκλησίας έστυβε την πέτρα για να βγάλει λάδι, ώστε να αποδείξει την ύπαρξη του Θεού. Κανείς απ’ αυτούς δεν βλέπει πως στην κοινωνική ζωή υπάρχει τόσο η εξέγερση, όσο και η κοινωνική ειρήνη, τόσο η κοινωνική επανάσταση, όσο και ο συντηρητισμός, τόσο η Ανταρσία, όσο και η εθελοδοουλία. Με μία λέξη η κοινωνική ζωή είναι ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ.

Επιπλέον, κοινωνισμός και αντικοινωνισμός είναι ιδεολογίες αντι-ιστορικές: εμφανίζουν μια στιγμιαία κατάσταση της κοινωνικής πραγματικότητας ως καθολική και αιώνια απεικόνιση, ως πραγματικότητα που συμβαίνει σε κάθε τόπο και χρόνο. Και οι δύο αντιλήψεις αδυνατούν να

¹ Με τον όρο “κοινωνιστές” δεν εννοούμε αυτούς που έχουν κοινωνικές αναφορές ή που επιδιώκουν την κοινωνική απεύθυνση, αλλά αυτούς που ηθικοποιούν τον κοινωνικό αγώνα, εμφανίζοντας την κοινωνία ως συμπυκνωμένο Καλό που μάχεται εναντίον του συμπυκνωμένου Κακού (του Κράτους).

αναλύσουν την κοινωνία μέσα στην ιστορική της κίνηση, ως διαδοχή μεταβατικών κοινωνικών μορφών, ως γένεση του νέου μέσα από το παλιό, ως διαρκές γίγνεσθαι. Αδυνατούν να δουν τα κοινωνικά φαινόμενα μέσα στην αντιφατικότητά τους, την αλληλεπίδρασή τους και την αλληλοδιαδοχή τους. Παρά τη φαινομενική αντιπαλότητά τους είναι δύο όψεις του ίδιου μεταφυσικού νομίσματος: ως αντιδιαλεκτικές ιδεολογίες βλέπουν από κοινού τον κόσμο σε φέτες...

Έτσι, όταν αυτές οι ιδεολογίες εξετάζουν το ζήτημα της κοινωνικής συνυπευθυνότητας στα εξουσιαστικά εγκλήματα καταλήγουν σ' ένα φανερό ή καλυμμένο ελιτισμό. Η μεταφυσική θέλει την κοινωνική πραγματικότητα να διαμορφώνεται απλώς από τα πάνω και να επιβάλλεται προς τα κάτω.² Οι "από τα κάτω" είναι απλώς παθητικοί δέκτες μιας προαποφασισμένης διαμόρφωσης της πραγματικότητας. Στην πράξη όμως, η πραγματικότητα στην κάθε της στιγμή είναι ένας συσχετισμός αντικρουόμενων δυνάμεων, πάλη και ενότητα αντιθέσεων, μια στιγμιαία αποκρυστάλλωση της διαρκούς ταξικής πάλης. Κι αν οι "από τα κάτω" αντιστάσεις μεταβάλλουν το συσχετισμό δύναμης προς όφελος των αδυνάτων (γεγονός που αποκρυσταλλώνεται με τις πάσης φύσεως κοινωνικές κατακτήσεις, μέσα στα πλαίσια, όμως, εκμεταλλευτικών / ταξικών συστημάτων),³ από την άλλη η κοινωνική παθητικότητα στρώνει ακόμα πιο εύκολα το δρόμο της βαρβαρότητας και της διαρθρωτικής βίας της ταξικής / ιεραρχικής κοινωνίας.

Λίγα χρόνια μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ο Γερμανός φιλόσοφος Καρλ Γιάσπερς προσπάθησε να απαντήσει στο κατά πόσο ο απλός γερμανικός λαός ήταν συνυπεύθυνος στα εγκλήματα του ναζιστικού καθεστώτος

2 Ο χωρισμός της κοινωνίας στους "από πάνω" και τους "από κάτω" δεν αντανακλά πλήρως την πραγματικότητα, αλλά την απεικονίζει ως ένα βαθμό. Είναι απλουστευτικός και δε φανερώνει σ' όλη τη διάστασή της την κοινωνική πολυπλοκότητα, αλλά και τη μορφή της σύγχρονης εξουσίας ως πλέγματος κοινωνικών σχέσεων και όχι ως πυραμидικής ιεραρχίας. Εδώ ο χωρισμός αυτός χρησιμοποιείται για τη διευκόλυνση και την πιο εύκολη κατανόηση της ανάλυσης.

3 Τη "νίκη" ή την "ήττα" στον ταξικό πόλεμο δεν πρέπει να τη βλέπουμε μόνο ποσοτικά, αλλά και ποιοτικά. Όχι μόνο οι νικηφόρες, αλλά και οι ηττημένες μάχες έχουν τη δική τους συμβολή στη διαδικασία της ιστορικής εξέλιξης. Για την επανάσταση μπορούμε να επαναλάβουμε τα λόγια του Μπέκετ: «προσπάθησε ξανά, απότυχε ξανά, απότυχε καλύτερα». Ή όπως το θέτει ο Τζάκομπι, η ήττα ενδέχεται να εμπεριέχει μελλοντικές νίκες, ενώ η απλή αντιγραφή μακρινών νικών ενδέχεται να διαιωνίσει την ήττα. Ένα παράδειγμα ηττημένης εξέγερσης ήταν το παγκόσμιο '68 (και όχι μοναχά ο γαλλικός Μάης) που αν και ηττήθηκε, παρήγαγε ποιοτικές κοινωνικές μεταβολές (αυτό που πολλοί ονομάζουν μετατόπιση της κοινωνίας προς τα αριστερά).

και κατέληξε σε διαχρονικά συμπεράσματα, που δεν οξειδώθηκαν μέχρι σήμερα: «Η διάπραξη των πολυάριθμων και μικρών εκείνων πράξεων της αδράνειας, της άνετης προσαρμογής, της πρόχειρης δικαιολόγησης του αδίκου, της δυσκολίας να διακρίνει κανείς τη βλάστηση του αδίκου, αλλά και η συμμετοχή στη δημιουργία δημόσιας ατμόσφαιρας, που πλαταίνει τη σύγχυση και κάνει δυνατή τη διάπραξη του κακού, όλα αυτά έχουν σα συνέπεια το να προδιαγράφουν και να καθορίζουν την πολιτική ευθύνη για τις καταστάσεις και τα συμβάντα [...]. Ο τρόπος ζωής ενός πολιτισμού αποτελεί κάτι σαν ηθική ομαδική ευθύνη στην οποία μετέχει κανείς σαν άτομο, αφού η πολιτική πραγματικότητα γεννιέται ακριβώς από αυτόν τον τρόπο ζωής[...]. Ο τρόπος ζωής επενεργεί στα πολιτικά γεγονότα και οι πολιτικές συνθήκες που δημιουργούνται από αυτά δίνουν πάλι τη σφραγίδα στον τρόπο ζωής». Το γεγονός, σε τελική ανάλυση, πως οι πολλοί συνέχισαν τις δραστηριότητες τους σαν να μη συνέβαινε τίποτα είναι αυτό που θεμελιώνει και την ηθική ευθύνη και στο ναζιστικό -και κατ' επέκταση σε κάθε εξουσιαστικό- έγκλημα.

«Μερικές φορές, το να μην κάνεις τίποτα είναι το πιο βίαιο πράγμα που μπορείς να κάνεις», γράφει ο Σλαβόι Ζίζεκ. Και πράγματι οι λαοί δεν είναι αθώοι για τα εγκλήματα των ηγετών τους. Αυτό όμως σημαίνει πως αυτόματα γίνονται και ένοχοι; Η ηθική και πολιτική ευθύνη ταυτίζεται αυτόματα με την ενοχή; Αν λέγαμε κάτι τέτοιο είναι σαν να κατηγορούμε μια βιασμένη γυναίκα ως συνένοχη με το βιαστή της, επειδή δεν αντιστάθηκε ή επειδή η αντίσταση της ήταν ελλιπής και αναποτελεσματική! Όποια κι αν είναι η ευθύνη της κοινωνίας για την παθητικότητα της (και είναι μεγάλη), το να ρίχνουμε όλα τα στραβά στην κοινωνική εθελοδοουλία είναι μια έμμεση αθώωση όσων ενεργητικά διαπράττουν τα εξουσιαστικά εγκλήματα. Όσοι θέλουν να λέγονται επαναστάτες, δε μπορούν να τηρούν πολιτική ίσων αποστάσεων ανάμεσα στους εκμεταλλευτές και στους εκμεταλλευόμενους!

Περιφερειακές εκλογές 2010: Το μετέωτο βήμα της αποχής

«Η αλήθεια σπάνια είναι καθαρή και ποτέ δεν είναι απλή. Αν ήταν είτε το ένα, είτε το άλλο η σύγχρονη ζωή θα γινόταν φοβερά πληκτική...»

Όσκαρ Ουάιλντ

Από τη φύση της η αστικοδημοκρατική εκλογική διαδικασία είναι η νομιμοποίηση της κυρίαρχης τάξης πραγμάτων: ο λαός (ότι κι αν σημαίνει

αυτό) εκκωρεί εθελοντικά και επίσημα την ευθύνη για την ίδια του τη ζωή σε μια κάστα επαγγελματιών πολιτικών. Ο ίδιος ο λαός επισφραγίζει με τη ψήφο του την πολιτική και θεσμική του ετερονομία, απαραίτητο συμπλήρωμα της ετερονομίας και της αλλοτρίωσης που υφίσταται μέσω του κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής και της μισθωτής εργασίας.

Οι περιφερειακές εκλογές του 2010, λόγω της ιδιαίτερης χρονικής συγκυρίας, είχαν ξεχωριστή σημασία για τον αστικό πολιτικό κόσμο. Η κοινωνία, μέσα από τη ψήφο της, κλήθηκε να γίνει συνένοχη στο αποκάλυπτο πλέον μαστίγιά της, αφού το μαστίγιο του Μνημονίου αντικατέστησε το καρότο του δεκαετούς “πάρτυ ανάπτυξης” και των υποσχέσεων της ταξικής κινητικότητας. Ουσιαστικά, η κοινωνία κλήθηκε να αυτομαστιγωθεί χωρίς αυταπάτες.

«Η αριστερή κυβέρνηση νίκησε!», θριαμβολογεί ο Ντομινίκ Στρος Καν. Τρία ψέματα σε τρεις λέξεις. Οι νεοφιλελεύθεροι τοποτηρητές του ΜΠΑΤΣΟΚ έχασαν, χωρίς αυτό να σημαίνει πως κέρδισαν οι υπόλοιπες αστικές πολιτικές δυνάμεις (νεοφιλελεύθερες ή σοσιαλδημοκρατικές). Καθαρός νικητής των εκλογών ήταν η αποχή: στον πρώτο γύρο των εκλογών η αποχή άγγιξε το 40%, ενώ στις εθνικές εκλογές του 2009 είχε φτάσει μόλις το 29%. Ωστόσο το ποσοστό της αποχής δεν ήταν το υψηλότερο της μεταπολίτευσης, καθώς στις ευρωεκλογές του 2009 έφτασε το 48%! Τα άκυρα και τα λευκά έφτασαν στο 9,10%, γεγονός που αποτελεί πράγματι ποσοστό ρεκόρ. Στο δεύτερο γύρο, ενώ μόνο το Κ.Κ.Ε. και η ΑΝΤΑΡΣΥΑ,⁴ από τις πολιτικές δυνάμεις που συμμετείχαν στον α' γύρο, κάλεσαν σε αποχή, λευκό και άκυρο, η αποχή εκτοξεύθηκε στο 60% περίπου και το άκυρο/ λευκό άγγιξε το 14%!

Τι δείχνουν όλα αυτά τα νούμερα, πέρα από τη στατιστική; Η απάντηση είναι απλή: απαξίωση και απονομιμοποίηση, όχι μοναχά του δικομματισμού, αλλά και ολόκληρου του πολιτικού συστήματος (ή πιο σωστά, του πολιτικού εποικοδομήματος του καπιταλισμού). Αρκεί όμως αυτό; Και με ποιους όρους γίνεται αυτή η απαξίωση της αστικής πολιτικής;

Οπωσδήποτε είναι ένα θετικό βήμα που φανερώνει τα ίχνη μιας σταδιακής κοινωνικής αφύπνισης, αλλά δεν είναι αρκετό. Εκφράζει μεν

4 Ο ΣΥΡΙΖΑ, εμμέσως πλην σαφώς, ουσιαστικά έκλεισε το μάτι στο β' γύρο υπέρ των υποψηφίων του ΠΑΣΟΚ, ενώ η Δημοκρατική Αριστερά και οι Οικολόγοι Πράσινοι ταχθήκαν ανοιχτά υπέρ του ΠΑΣΟΚ. Πάντως η σημαντική άνοδος της Αριστεράς -παρά την ανεπάρκειά της, τον οπορτουνισμό της και τον πυροσβεστικό της ρόλο- είναι επίσης γεγονός ενδεικτικό της κοινωνικής δυσaréσκειας που πρέπει να συνυπολογιστεί.

κάποιες ευρύτερες κοινωνικές διεργασίες, αλλά με ανολοκλήρωτο τρόπο. Η κοινωνική πλειοψηφία αποδοκιμάζει μεν την αστική πολιτική, δεν εμβαθύνει όμως στην πλήρη απονομιμοποίηση του ίδιου του συστήματος που γεννά αυτή την πολιτική. Είναι ακόμη δέσμια των αντιφάσεων της και των αυταπατών της. Η αφύπνιση των προλετάρων είναι ακόμη ομιχλώδης, στριμωγμένη στο ενδοσυστημικό ψευτοδίλημμα περί “έντιμου ή άτιμου πολιτικού βίου”. Η ολοφάνερη κοινωνική δυσарέσκεια αποσυμπιέζεται μέσα σε απλοϊκά ξεσπάσματα κατά του κοινοβουλευτισμού, δηλαδή εναντίον της μορφής και όχι εναντίον του περιεχομένου του εκμεταλλευτικού συστήματος: «Να καεί, να καεί το μπουρδέλο η βουλή». Καμία αντίρρηση στάχτη και μπουρμπερα να γίνει. Και μετά, τι; Θα τραγουδάμε punk rock πάνω στα αποκαΐδια;⁵

Η κοινωνική οργή εκφράζεται αποπροσανατολιστικά εναντίον των “κλεφτών και των ψευτών” πολιτικών ή εναντίον των συχνών δηλώσεων κρότου λάμψης του ευτραφούς λαγού της κυβέρνησης, Θεόδωρου Πάγκαλου. Ο πολιτικός παχυδερμισμός και ο λεκτικός τραμπουκισμός του Πάγκαλου έχουν σα μοναδικό σκοπό να συσσωρεύσουν την οργή μόνο σε δυο τρεις εθελοντές λαγούς της πολιτικής και όχι στη συνολική πολιτική του εφαρμοσμένου νεοφιλελευθερισμού. Ο κάθε Πάγκαλος λειτουργεί σα δακρυγόνο: τυφλώνει, προκαλεί σύγχυση και αποπροσανατολίζει...

Υπάρχει, λοιπόν, η δυνατότητα ώστε όλη αυτή η δυσарέσκεια της κοινωνικής πλειοψηφίας (έτσι όπως εκφράστηκε και στις περιφερειακές εκλογές) να προχωρήσει ένα βήμα εμπρός, αντί να παραμείνει στο βάλτωμα ενός απλοϊκού αντιπολιτικού ξεσπάσματος;

Το στοίχημα της ριζοσπαστικοποίησης

« Πρέπει να διακρίνουμε τα κινήματα που έχουν για στόχο την πραγματική δράση από εκείνα που έχουν βολευτεί με τη συμβολική δράση, όπως από την οργάνωση του τελετουργικού της θεσμοθετημένης διαπραγμάτευσης ή τη λεκτική πολιτική σύγκρουση»

Έρικ Χομπσμπάουμ

5 «Να οικοδομήσουμε ένα έργο πάνω στην καταστροφή», έλεγε ο Νίτσε. Κι ο Μάο: «Χωρίς να καταστρέψεις είναι αδύνατο να δημιουργήσεις. Μα καταστροφή σημαίνει κριτική, σημαίνει επανάσταση. Για να καταστρέψεις πρέπει να κρίνεις. Και το να κρίνεις, σημαίνει να οικοδομήσεις. Έτσι, πρώτα έρχεται η καταστροφή που κλείνει μέσα της την οικοδόμηση». Τώρα, τι ακριβώς οικοδόμησαν ο Νίτσε και ο Μάο είναι ένα άλλο ζήτημα...

Το να μην νομιμοποιεί η κοινωνική πλειοψηφία τους πολιτικούς / διαχειριστές είναι γεγονός αρκετό από μόνο του ώστε να μη θεωρηθεί συνυπεύθυνη στη διαμόρφωση της εξουσιαστικής βαρβαρότητας; Ο Γιάσπερς έλεγε: «Ο απολίτικος τομέας απαιτεί τον αυτοαποκλεισμό του ατόμου από κάθε πολιτική δραστηριότητα. Αλλά και πάλι δεν αναιρείται η πολιτική συνευθύνη». Και ο Ζιλ Ντωβέ: «Η πολιτική κυριαρχία [...] προκύπτει από την ανικανότητα των ανθρώπινων όντων να αναλάβουν τις ευθύνες τους και να οργανώσουν τις ζωές και τη δραστηριότητα τους».⁶ Με δυο λόγια, μπορεί μεν με την εκλογική της συμπεριφορά η κοινωνική πλειοψηφία να απονομιμοποιεί το αστικό πολιτικό σκηνικό, αλλά τελικά με τη γενικότερη συμπεριφορά της, καθώς και με τη δράση ή την αδράνεια της επανατροφοδοτεί τις ίδιες συνθήκες που γεννούν αυτό το σκηνικό. Αυτό που έδωξε από την πόρτα, το ξαναβάζει από το παράθυρο.

Η ολοφάνερη απαξίωση της κυρίαρχης πολιτικής είναι αναμφισβήτητα μισό βήμα εμπρός. Ωστόσο, η επανάπαυση σε αυτό το γεγονός, η παθητικότητα, η άκαπνη αντιπολίτευση του καναπέ, η επιφανειακή απολίτικη κριτική μάς επαναφέρουν πάλι πίσω στο ίδιο σημείο. Το ζήτημα της κοινωνικής ριζοσπαστικοποίησης πλέον τίθεται με νέους όρους. Έχει αποδειχτεί ιστορικά άλλωστε, πως τα αντιπολιτικά λαϊκά ξεσπάσματα δεν οδηγούν νομοτελειακά προς την επαναστατική κατεύθυνση. Η φασιστική Αντεπανάσταση που απλώθηκε σε ολόκληρη σχεδόν την Ευρώπη στην διάρκεια του μεσοπολέμου είναι το πιο τρανταχτό παράδειγμα.

Η ριζοσπαστικοποίηση όμως, δεν πέφτει ως μάνα εξ ουρανού. Χρειάζεται ο καταλύτης ενός επαναστατικού / ριζοσπαστικού κινήματος, ώστε να “σπρώξει” προς μια ριζοσπαστική κατεύθυνση τις ανολοκλήρωτες, αντικειμενικές κοινωνικές διεργασίες. Άλλωστε, αυτός είναι και ο διαχρονικός ρόλος των επαναστατών: όχι να δημιουργούν αυτοαναφορικούς μικρόκοσμους, που το πολύ-πολύ να προκαλούν κάποια προβλήματα αστυνόμευσης, αλλά να συμμετέχουν στην πρακτική ιστορική κίνηση της κοινωνικής εξέλιξης, ωθώντας τον ταξικό ανταγωνισμό προς επαναστατικές κατευθύνσεις. Γιατί, θα πρέπει να γνωρίζουμε πως ο ταξικός πόλεμος δεν είναι εκ προοιμίου επαναστατικός. Ίσα-ίσα, τις περισσότερες φορές αποκτά ρεφορμιστικό χαρακτήρα, ενσωματωμένο στα πλαίσια του υπάρχοντος συστήματος. Ο ταξικός πόλεμος γίνεται επαναστατικός όταν συντρέχουν οι κατάλληλες αντικειμενικές και υποκειμενικές προϋποθέσεις.

6 βλ. Gilles Dauve: «Όταν πεθαίνουν οι εξεγέρσεις...» εκδ. πρακτορείο Rioters

Είναι, όμως, εφικτή μια κοινωνική επανάσταση σήμερα; Η μεταμοντέρνα εκδοχή (ενίοτε και αναρχίζουσα) βλέπει τον ταξικό πόλεμο ως ξεπερασμένο,⁷ ενώ υποστηρίζει πως η κοινωνική επανάσταση και ο ιστορικός της ρόλος σταμάτησε ξαφνικά μετά το ξέσπασμα της δεκαετίας του '60 και ηττήθηκε οριστικά με την πτώση του Ανατολικού Μπλοκ. Και τα φαινόμενα ίσως συνηγορούν σε αυτή την άποψη: με τις παρούσες συνθήκες μια κοινωνική επανάσταση φαίνεται ανέφικτη. Πιο εφικτή αντίθετα, φαίνεται μια παλινδρόμηση, μια ομαλοποίηση του καπιταλισμού μετά την κρίση.

Πώς, όμως, μια από τις πιο σημαντικές αιτίες της ιστορικής εξέλιξης, η κοινωνική επανάσταση (ως ταξική πάλη συμπυκνωμένη και εξέγερση υψωμένη στη νιοστή δύναμη) “εξαφανίζεται!” ύστερα από χιλιάδες χρόνια έντονης παρουσίας στο κοινωνικό επίπεδο και μάλιστα στις μέρες μας; Απλούστατα, γιατί αυτές οι μεταμοντέρνες εξηγήσεις βλέπουν την Ιστορία ως “μικροϊστορία”, δηλαδή κρίνουν με βάση μόνο όσα βλέπουν, μ’ έναν χυδαίο (ακατέργαστο) εμπειρισμό: αρκούν τα λίγα χρόνια βιωμένης εμπειρίας για να εμφανίζονται οι παρούσες συνθήκες ως αιώνιες και αμετάβλητες. «Η αντίληψη αυτή είναι καθαρά αντι-ιστορική, παρουσιάζει δηλαδή σα μια “φυσική” κατάσταση ένα πρόσκαιρο και από τη φύση του μεταβατικό προϊόν της ιστορικής εξέλιξης», θα απαντούσε ο Κώστας Παπαϊωάννου.

7 βλ. για παράδειγμα κείμενο της Σ.Π.Φ.: «...πιστεύουμε πως η ταξική συνείδηση είναι νεκρή [...]. Όποιος λοιπόν μιλάει για ταξικό πόλεμο έχει το παρελθόν μέσα στο στόμα του». Η Σ.Π.Φ., θεωρεί ξεπερασμένο τον ταξικό πόλεμο, επειδή η ταξική συνείδηση [πιοιού;] είναι “νεκρή”. Πρώτον, η ταξική συνείδηση της αστικής τάξης είναι πιο ζωντανή από ποτέ. Δεύτερον, η μικροαστική συνείδηση που επικρατεί σήμερα είναι επίσης ταξική. Τρίτον, η Σ.Π.Φ. μπερδεύει το δευτερογενές (τη συνείδηση) που είναι παράγωγο του πρωτογενούς (του ταξικού πολέμου). Ο ταξικός πόλεμος είναι ιστορικό γεγονός που συμβαίνει ανεξάρτητα από τη συνείδηση των συμμετεχόντων και θα συμβαίνει (με διαφορετική ένταση κάθε φορά, ανάλογα με τις ιδιαίτερες κοινωνικές συνθήκες) όσο η κοινωνία θα είναι διαχωρισμένη σε τάξεις με ξεχωριστά ΥΛΙΚΑ συμφέροντα. Το να αφαιρούμε τον ταξικό πόλεμο από την ανάλυση μας είναι σα ν’ αφαιρούμε ολόκληρο το υπέδαφος στο οποίο αναπτύσσεται η ιστορική εξέλιξη. Προφανώς η Σ.Π.Φ. κάνει το ίδιο σφάλμα με τους ορθόδοξους μαρξιστές: νομίζει ότι η ταξική πάλη είναι ένας απλός οικονομικός αγώνας που ξεκινά, αναπτύσσεται και τελειώνει μονάχα στους εργασιακούς χώρους. Όταν π.χ. ένας μαθητής βανδαλίζει το σχολείο του, στρέφεται εναντίον ενός ταξικού θεσμού πειθάρχησης, που στοχεύει στην παραγωγή υπάκουης εργατικής τάξης. Όταν η Σ.Π.Φ. βάζει βόμβες σε τράπεζες, στρέφεται εναντίον ενός συγκεκριμένου ταξικού θεσμού. Ο Μαρξ έλεγε πως σε κάθε ταξική κοινωνία ακόμα και πιο προσωπικές σχέσεις μετατρέπονται σε ταξικές. Τόσο ο βάνδαλος μαθητής, όσο και η Σ.Π.Φ. έχουν ταξική δράση, χωρίς να το γνωρίζουν! Κανένας δε βρίσκεται έξω και πάνω από την ταξική πάλη. Ο καθένας, όμως, διαφοροποιείται ανάλογα με τον τρόπο παρέμβασης του. Κι εδώ μονάχα έρχεται ο καταλύτης της συνείδησης, που παίζει έναν ιδιαίτερο ρόλο ως ενεργητική αντανάκλαση των υλικών συνθηκών.

Πώς θα φαινόταν άραγε η επανάσταση του 1821 σ' ένα ραγιά του 16ου αιώνα; Η λιγοστή βιωμένη εμπειρία του σίγουρα θα βραχυκύκλωνε...

Ένας από τους πιο σημαντικούς ρόλους ενός επαναστατικού κινήματος είναι να πολεμήσει αυτόν τον ακατέργαστο εμπειρισμό, ώστε να ξανα-αποκτηθεί η αίσθηση της ιστορικότητας. Όταν οι υποκειμενικές συνθήκες είναι “ανώριμες” για μια κοινωνική επανάσταση (δηλαδή όταν η γενικότερη κοινωνική συνείδηση έχει ενσωματώσει το μύθο του αναπόφευκτου της ύπαρξης των υφισταμένων κοινωνικών συνθηκών κι επομένως του ανέφικτου της επανάστασης) θα πρέπει -μεταξύ άλλων- να τίθεται σα σκοπός το να ριζώσει στην κοινωνία η ιδέα της ρήξης, της ανατροπής, της Επανάστασης. Κι όταν αυτή η ιδέα (ξανά) κατακτήσει το προλεταριάτο,⁸ τότε θα (ξανά) γίνει υλική δύναμη. Τότε μόνο θα μπορούμε να (ξανά) μιλάμε για την επανάσταση ως ένα εφικτό στόχο, στα πλαίσια της υλικής / πρακτικής δραστηριότητας του συνειδητοποιημένου προλεταριάτου -της επί τω έργω άρνησης αυτής της κοινωνίας.

Οι υποκειμενικές συνθήκες βρίσκονται σε συνεχή αλληλεπίδραση με τις αντικειμενικές συνθήκες: όσο πιο πολύ βαθαίνει η καπιταλιστική κρίση, τόσο πιο πολύ αυξάνεται το ενδεχόμενο μιας συνεξελεκτικής διαδικασίας ευρύτερης ριζοσπαστικοποίησης.⁹ Ας μη ξεχνάμε ότι πριν από κάθε επανάσταση οι “πρεσβευτές” της θεωρούνται λίγο-πολύ ως περίεργοι ρομαντικοί και ουτοπιστές, καθώς είναι φυσική η τάση στον άνθρωπο (που δε διαθέτει την αντίληψη της ιστορικότητας) να θεωρεί αυτό που βλέπει γύρω του ως αιώνιο και αμετάβλητο.

Αλλά, διάολε, πώς σκατά εξαφανίστηκαν οι είλωτες και οι δουλοπάροικοι;

8 Ακόμα μια παρεξηγημένη λέξη. Συνήθως το προλεταριάτο ταυτίζεται με την εργατική τάξη, ενώ οι εργάτες είναι υποσύνολο του προλεταριάτου. Ο προλετάριος αποξενωμένος από τα μέσα παραγωγής της υλικής ζωής διαθέτει μονάχα την εργασιακή του δύναμη, ώστε να επιβιώσει. Χάνει έτσι την αυτονομία του, αλλοτριώνεται σε μια πραγματικότητα οικονομικής, υπαρξιακής, κοινωνικής, πολιτικής και θεσμικής ετερονομίας.

9 Μιλάμε για ενδεχόμενο και όχι για βεβαιότητα, καθώς κάθε θεωρία εξαρτημένων κοινωνικών αντανakλαστικών είναι εξ ορισμού ντετερμινιστική. Όπως έγραψαν και κάποιοι σύντροφοι: «δεν αποδεχόμαστε καμιά πραγματικότητα του κοινωνικού γίνεσθαι και καμιά ιστορική νομοτέλεια, που βασίζεται στη δυσχερή οικονομική θέση των ανθρώπων για να υπάρξει το επαναστατικό προχώρημα. Η συνείδηση και η επιθυμία, βέβαια, δε συνιστούν προϊόν παρθενογένεσης -κάποιων ειδικών- αλλά σχηματίζεται και μετασχηματίζεται μέσα από τις κοινωνικές αντιφάσεις και τους αγώνες.» (Βλ. Χορός της Καρμανιόλας: «οικονομική ύφεση και κρίση συνείδησης»)

ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΡΩΣΙΚΟΥ ΝΙΧΙΛΙΣΜΟΥ

I.

«-Για εξήγησέ μου επιτέλους... ποιος είναι ο σκοπός σας;

-Να καταστραφούν τα πάντα... Να μην υπάρχουν πια έθνη, ούτε κυβερνήσεις, ούτε ιδιοκτησία, ούτε θεός, ούτε θρησκεία.

-Καταλαβαίνω. Αλλά πού θα οδηγήσει κάτι τέτοιο;

-Στην κομμουνιστική κοινωνία, έναν κόσμο καινούργιο στον οποίο όλα θα ξεκινούν από την αρχή.

-Και πώς θα το πραγματοποιήσετε; Πώς λογαριάζετε να δράσετε;

-Με τη φωτιά, με το δηλητήριο, με το μαχαίρι. Ο ληστής είναι ο αληθινός ήρωας, είναι ο εκδικητής του λαού. Είναι ο επαναστάτης που ενεργεί χωρίς φράσεις παρμένες από τα βιβλία. Μια σειρά από τρομερές απόπειρες πρέπει να τρομοκρατήσει τους ισχυρούς και να ξυπνήσει τον λαό».

Εμίλ Ζολά: Ζερμινάλ

Πολλά έχουν γραφτεί, ακόμα περισσότερα έχουν ειπωθεί στην Ελλάδα σχετικά με το “φαινόμενο Νετσάγιεφ” και το ρώσικο νιχιλισμό.¹ Σχεδόν όλα όσα έχουν ειπωθεί μέχρι σήμερα έμειναν στην επιφάνεια, δεν έκαναν τον κόπο να εμβαθύνουν ούτε στις αιτίες ανάπτυξης του ρώσικου μηδενισμού, ούτε στις ιδεολογικές του αναφορές και πηγές. Οι περισσότεροι αναρχικοί ή αναρχίζοντες νεολαίοι έμειναν δέσμιοι είτε της δαιμονοποίησης, είτε της ιεροποίησης και μοιράστηκαν σε νετσαγιεφοκλάστες από την μια πλευρά και νετσαγιεφολάτρες από την άλλη. Οι περισσότερες αξιολογικές κρίσεις, θετικές ή αρνητικές, έγιναν από ανθρώπους οι οποίοι δεν έκαναν τον κόπο να μελετήσουν στοιχειωδώς το φαινόμενο. Αυτό που χρειαζόμαστε, όμως, ως ριζοσπαστικό κίνημα, δεν είναι η ιδεολογική φόρτιση (θετική ή αρνητική) διαφόρων αμαθών, που προβάλλουν τις παρούσες πολιτικές τους κόντρες σ’ ένα ιστορικό κίνημα του 19ου αιώνα!

¹ Με τον όρο νιχιλισμός ή μηδενισμός εδώ αναφέρεται αποκλειστικά το επαναστατικό κίνημα της Ρωσίας που επεδίωκε την ανατροπή του τσαρισμού με τρομοκρατικές μεθόδους και όχι ο ηθικός ή φιλοσοφικός μηδενισμός της Δυτικής Ευρώπης. Κάτω από το ίδιο όνομα αναπτύχθηκαν δύο εκ διαμέτρου αντίθετα φαινόμενα. Ο Νίτσε, για παράδειγμα, ήταν φανατικός πολέμιος του σοσιαλισμού και του αναρχισμού, ενώ για τον τρομορισμό έλεγε πως οι αναρχικοί πολεμούν τους βασιλιάδες για να τους στεριώσουν καλύτερα στους θρόνους τους. (βλ. “Αντίχριστος”, εκδ. Νησίδης). Επίσης και ο Στίρνερ, όπως και ο Νίτσε, ήταν διακηρυγμένος εκθρόνος της Επανάστασης.

Αντίθετα, αυτό που χρειαζόμαστε είναι μια ανάλυση που να φωτίζει το ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο γεννήθηκε και αναπτύχθηκε ο ρώσικος μηδενισμός, να αναδείξει την ιδεολογία που ανέπτυξε, να αποθεματικοποιήσει το φαινόμενο και να το τοποθετήσει εκεί που πραγματικά ανήκει: μέσα στο παγκόσμιο κομμουνιστικό επαναστατικό κίνημα, ως μια συγκεκριμένη ιστορική έκφανση του κινήματος αυτού, σε μια συγκεκριμένη φάση της ιστορικής εξέλιξης και σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Γιατί μέχρι σήμερα όλοι βλέπανε τη μορφή του αγώνα του ρώσικου νικητισμού (που ήταν κατά βάση ο τερρορισμός) και ελάχιστοι έκαναν τον κόπο να δουν το θεωρητικό του περιεχόμενο.

II.

Ένας από τους πρωτοπόρους μηδενιστές, ο Πιοτρ Ζαϊκνέφσκι, εκ των ιδρυτών της “Ένωσης των Κομμουνιστών”, συμπυκνώνει το 1862 το πολιτικό πρόγραμμα του μηδενισμού, ως τερροριστική δράση για το σοσιαλισμό και την Κοινωνική - Λαοκρατική Δημοκρατία:

« [...] Όλος ο οίκος των Ρομανόφ θα εξοντωθεί. Ας εφορμήσουμε στα χειμερινά ανάκτορα κι ας σφάζουμε τους ενοίκους. Ίσως το έργο μας ολοκληρωθεί με την εξολόθρευση της αυτοκρατορικής οικογένειας. Αλλά πιθανότατα δε θα γίνει έτσι. Όλο το αυτοκρατορικό κόμμα θα εξεγερθεί σαν ένας άνθρωπος υπέρ του τσάρου.

Στην περίπτωση αυτή έχουμε εμπιστοσύνη στον εαυτό μας, στις δυνάμεις μας, στην αγάπη του λαού, στο ένδοξο μέλλον της Ρωσίας, που πρώτη στον κόσμο θα πραγματώσει την μεγάλη ιδέα του σοσιαλισμού. Θα κραυγάζουμε: αρπάξτε τα τσεκούρια! Θα χτυπήσουμε ανελέητα το τσαρικό κόμμα δίχως να κάνουμε οικονομία στα χτυπήματά μας, όπως εξάλλου δεν κάνουν κι εκείνοι. Θα τους αφανίσουμε στις πλατείες όταν τολμά το σκυλολόι τους να εμφανίζεται εκεί. Θα τους αφανίζουμε στα καλντερίμια της επαρχίας και στις λεωφόρους της πρωτεύουσας. Θα τους αφανίζουμε στα χωριά [...]».

Ένα χρόνο αργότερα, ο κύκλος γύρω από το Ισούτιν συγκροτεί το -όχι και τόσο σύνθετο- πολιτικό του πρόγραμμα: προπαγάνδισή του σοσιαλισμού στο λαό, τερροριστική δράση και συνωμοτική οργάνωση. Το 1866 ο Ντιμίτρι Καρακαζόφ, μέλος του κύκλου Ισούτιν (που είχε το διόλου ευφάνταστο όνομα ΟΡΓΑΝΩΣΗ) και μέλος της τερροριστικής οργάνωσης ΚΟΛΑΣΗ, έγραφε: «Τότε θα έχουμε αληθινή ελευθερία. Η γη δε θα ανήκει στους αργόσχολους, αλλά στις κοοπερατίβες και τις ενώσεις των ίδιων των εργαζομένων. Τα πλουτοπαραγωγικά κεφάλαια δε θα κατασπα-

ταλούνται από τον τσάρο, τους ευγενείς και τους αξιωματικούς της αυλής. Με αυτά τα κεφάλαια οι κοοπερατίβες θα παράγουν χρήσιμο έργο και το εισόδημα θα διανέμεται εξίσου μεταξύ των μελών τους. Όταν θα γίνει κύριος αυτών των μέσων, ο ρώσικος λαός θα είναι σε θέση να αυτοδευθυνεται, χωρίς να χρειάζεται κάποιον τσάρο».

Εδώ εντοπίζουμε και μια βασική διαφοροποίηση του μαρξικού κομμουνισμού με τον μηδενισμό. Ο κομμουνισμός των ρώσων νικηλιστών είναι αγροτικός, παραδοσιακο-κεντρικός και βασίζεται στην αγροτική κοινότητα (ομπτσίνα). Οι ρώσοι επαναστάτες μάλιστα βασανίζονταν από το άγχος της ανάπτυξης του καπιταλισμού και του “μπουρζουάδικου πολιτισμού”, ο οποίος θα διέφθειρε τις λαϊκές ιδέες και θα κατέστρεφε τις ομπτσίνα. Με δυο λόγια ο ρώσικος μηδενισμός πρέσβευε έναν κομμουνισμό της σπάνης. Αντίθετα, για τον Μαρξ η εκτόξευση των παραγωγικών δυνάμεων που φέρνει ο καπιταλισμός, δημιουργεί την υλική βάση για έναν κομμουνισμό πλούτου: «Σα φανατικός οπαδός της αξιοποίησης της αξίας (ο καπιταλιστής) εξαναγκάζει ανελέητα την ανθρωπότητα να παράγει για να παράγει κι επομένως να αναπτύξει τόσο τις κοινωνικές παραγωγικές δυνάμεις και να δημιουργήσει τέτοιους υλικούς όρους της παραγωγής, που μόνο αυτοί μπορούν να αποτελέσουν την πραγματική βάση μιας ανώτερης κοινωνικής μορφής, που θεμελιακή της αρχή είναι η πλέρια και ελεύθερη ανάπτυξη κάθε ατόμου». (“Κεφάλαιο”)

III.

Σε αντίθεση με τον εξελικτικό κομμουνισμό του Μαρξ, οι ρώσοι μηδενιστές έχουν μια πιο αντι-ιστορική και εσχατολογική αντίληψη του κομμουνισμού, αφού τον βλέπουν ως προϊόν μιας Αποκάλυψης, μιας πανκαταστροφικής επανάστασης. Πρόδρομος της αντίληψης αυτής υπήρξε ο σοσιαλιστής φιλόσοφος Αλέξανδρος Χέρτσεν² : «Τι θα βγει από την ερχόμενη επανάσταση; Ας γίνει ότι γίνεται. Αρκεί να ξέρουμε ότι σ' αυτή την πυρκαγιά, που θα την ανάψει η τρέλα, το μίσος, η εκδίκηση και δικήνοια, ο κόσμος θα καθεί. ΣΥΝΕΠΩΣ, ΖΗΤΩ ΤΟ ΧΑΟΣ, ΖΗΤΩ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ. Θέλουμε να γίνουμε οι δήμειοι του παρελθόντος. Να δείξουμε στους ανθρώπους του παλιού κόσμου κάθε καινούργια λαβωματιά που παθαίνει ο κόσμος». Λίγο πιο συγκρατημένος, αλλά στο ίδιο μοτίβο της χιλιαστικής Αποκάλυψης, ο Ντιμίτρι Πισάρεφ έλεγε: «Σύντροφοί! Χτυπάτε δεξιά κι

2 Ο Νετσάγιεφ διατηρούσε ερωτικές σχέσεις με την κόρη του Χέρτσεν, Ναταλί (βλ. την ΑΛΗΘΟΓΡΑΦΙΑ, εκδ. ΛΕ.ΦΙ.ΒΟΠ.)

αριστερά, από τούτο κανένα κακό δε συνέβη, ούτε θα συμβεί. Μας λένε παράσιτα της κοινωνίας. Λάθος! Θέλουμε να είμαστε χρήσιμοι για την κοινωνία. Απλά επί του παρόντος η άρνηση και η ολοκληρωτική καταστροφή της είναι ότι πιο χρήσιμο».

Μέσα σ' αυτόν τον ιδιότυπο μυστικιστικό κόσμο της επαναστατικής εσχατολογίας αναπτύχθηκε και η ιδιότυπη συμμαχία του αναρχικού Μιχαήλ Μπακούνιν με τον Σεργκίε Νετσάγιεφ. Και όπως συμβαίνει συνολικά με το ρώσικο μηδενισμό, έτσι και στους Νετσάγιεφ - Μπακούνιν συναντάμε μια διαρκή ακροβασία ανάμεσα στον ελευθεριακό / φεντεραλιστικό σοσιαλισμό και στον επαναστατικό ελιτισμό του μπλανκισμού.³ Ο Α. Καπατσίνσκι έγραφε για τον Νετσάγιεφ: «Έθετε τον κομμουνισμό ως ύψιστη ιδέα, αλλά γενικά αντιλαμβανόταν τον κομμουνισμό αυτόν κάπως θολά, ενώ στις αντιρρήσεις μου για την κατά φύση ανισότητα των ανθρωπίνων δυνάμεων, έλεγε ότι είναι δυνατόν ένα νομικό σύστημα το οποίο θα υποχρέωνε τους ανθρώπους να είναι ίσοι».

Το 1870 ο Νετσάγιεφ μετάφρασε στα ρώσικα το “Κομμουνιστικό Μανιφέστο” των Μαρξ - Έγκελς και μαζί με τον Μπακούνιν παραπέμπουν σε αυτό όσους ενδιαφέρονται για την πλήρη θεωρητική ανάπτυξη των κυριότερων θέσεών τους (εν αγνοία φυσικά των συγγραφέων). Στο 3ο τεύχος της “Λαϊκής Κρίσης” που εξέδιδαν οι Μπακούνιν - Νετσάγιεφ στην Ελβετία, περιγράφανε έναν πιο αυταρχικό κομμουνισμό: συγκέντρωση όλων των μέσων ύπαρξης της κοινωνίας στα χέρια μιας επιτροπής, ένταξη όλων στις κοινότητες εργασίας (αρτέλ) και κοινοί χώροι στέγασης, σίτισης κλπ. Σε μια έξαρση επαναστατικού ελιτισμού ο Μπακούνιν έλεγε: «Αόρατοι καπετάνιοι στη μέση της λαϊκής τρικυμίας, πρέπει να τη διευθύνουμε, όχι με μια χειροπιαστή εξουσία, αλλά με την ομαδική δικτατορία όλων των σύμμαχων. Δικτατορία χωρίς στέμμα, χωρίς τίτλο, χωρίς επίσημους νόμους, που θα είναι παντοδύναμη εφόσον δε θα φαίνεται σαν εξουσία». Ο μελλοντικός κομμουνισμός των Νετσάγιεφ - Μπακούνιν σκιαγραφείται ως “παραγωγή για την κοινωνία όσο το δυνατόν περισσότερο και κατανάλωση όσο το δυνατόν λιγότερο”, ενώ η εργασία είναι υποχρεωτική με την απειλή του θανάτου.

Αυτή η ολοκληρωτική κομμουνιστική ουτοπία προκάλεσε τα αιχμηρά και ειρωνικά σχόλια των Μαρξ και Έγκελς: «Τι ωραίο μοντέλο κομμουν-

3 Ο Μπλανκί, που εξέφραζε ένα συγκεντρωτικό κομμουνισμό, έχαιρε της ιδιαίτερης εκτίμησης όλων των τάσεων του εργατικού κινήματος και εκλέχθηκε επίτιμος πρόεδρος της Παρισινής Κομμούνας, όντας φυλακισμένος, με σύμφωνη γνώμη αναρχικών, μαρξιστών, προουντονικών, μετριοπαθών σοσιαλιστών κλπ. . Οι οπαδοί του αποτελούσαν, μαζί με τους προουντονιστές, την πλειοψηφία των κομμουνάρων.

νισμού του στρατώνα! Εδώ τα έχετε όλα: κοινοτικό φαγητό, κοινοτικό ύπνο, διευθύνοντες και υπηρεσίες που θα ρυθμίζουν την εκπαίδευση, την παραγωγή, την κατανάλωση, με λίγα λόγια όλες τις κοινωνικές δραστηριότητες και το επιστέγασμα όλων αυτών, Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΜΑΣ, ανώνυμη και άγνωστη σε όλους, ως υπέρτατος διευθύνων. Αυτό είναι πραγματικά ο καθαρότερος αντιαυταρχισμός». Αντίθετα με τον ολοκληρωτικό κομμουνισμό των Μπακούνιν - Νετσάγιεφ, ο Ένγκελς προτείνει έναν πιο ελευθεριακό κομμουνισμό: «Δεν είμαστε οι κομμουνιστές που εκμηδενίζουμε την προσωπική ελευθερία και θέλουμε να κάνουμε τον κόσμο έναν μεγάλο στρατώνα ή ένα μεγάλο εργαστήριο. Υπάρχουν, βέβαια, κομμουνιστές που αυτό τους βολεύει και αρνούνται την ελευθερία, που χαλάει, κατά την γνώμη τους την αρμονία και θέλουν να την καταργήσουν. Όμως εμείς δεν έχουμε καμιά όρεξη να εξαγοράσουμε την ισότητα με την ελευθερία» («Βάσεις του Κομμουνισμού»). {Να σημειώσουμε εδώ ότι ήδη από το 1844 στα οικονομικά και φιλοσοφικά χειρόγραφα ο Μαρξ ασκεί σκληρή κριτική στον “ωμό κομμουνισμό”} ⁴

Αργότερα, με αφορμή το σχίσμα στη “Διεθνή των Εργαζομένων”, ο Καρλ Μαρξ θα κατηγορήσει τον Μιχαήλ Μπακούνιν για “αυταρχικότητα μιας συνωμοτικής ελίτ”, που έχει ως στόχο να επιβάλλει την ανεύθυνη δικτατορία των πιο επαναστατών ή αυτών που από μόνοι τους αποκαλούνται έτσι: «ο ίδιος άνθρωπος που στα 1870 κηρύσσει στους Ρώσους την παθητική, τυφλή υπακοή στις διαταγές που έρχονται εκ των άνω, από μια ανώνυμη και άγνωστη επιτροπή, ο ίδιος που διακηρύσσει ότι η ιησουίτικη πειθαρχία είναι όρος *sine qua non* της νίκης, το μόνο που μπορεί να νικήσει το γιγαντιαίο συγκεντρωτισμό του κράτους - όχι ακριβώς του Ρωσικού κράτους αλλά κάθε κράτους, ο ίδιος ο άνθρωπος που επαγγέλλεται έναν κομμουνισμό πιο αυταρχικό από τον πρωτόγονο κομμουνισμό -αυτός ο ίδιος στα 1871, εξυφαίνει μια χωριστή και αποδιοργανωτική κίνηση μέσα στην Διεθνή, με το πρόσχημα ότι καταπολεμά την αυταρχικότητα και το συγκεντρωτισμό των Γερμανών Κομμουνιστών, ότι εισάγει την αυτονομία των τμημάτων, μια ελεύθερη ομοσπονδία αυτόνομων ομάδων κι ότι κάνει τη Διεθνή αυτό που οφείλει να είναι: η εικόνα

⁴ Ένα ακόμα δείγμα της ελευθεριακής τάσης των Μαρξ - Έγκελς ήταν η κριτική τους προς τους μπλανκιστές της Παρισινής Κομμούνας, όταν οι τελευταίοι θέλησαν να απαγορεύσουν δια νόμου την θρησκεία. Σχολίαζε ο Ένγκελς: «Κι αυτή η απαίτηση να γίνουν οι άνθρωποι άθεοι “με διαταγή του Μουφτή” υπογράφεται από δύο μέλη της Κομμούνας, που σίγουρα έχουν όλον τον καιρό να διαπιστώσουν ότι μπορείς να διατάξεις οτιδήποτε στα χαρτιά, αλλά αυτό δε σημαίνει ότι θα πραγματοποιηθεί και δεύτερον, ότι ο διωγμός είναι ο καλύτερος τρόπος για να ενισχυθούν οι ανεπιθύμητες πεποιθήσεις».

της κοινωνίας του μέλλοντος. Αν η κοινωνία του μέλλοντος είχε σα μόντελο το Σύνδεσμο και το ρωσικό τμήμα του, θα ξεπερνούσε κατά πολύ την Παραγωγή των Σεβασμιότατων Ιησουιτών Πατέρων, που είναι τόσο προσφιλείς στον Μπακούιν».

Ο Μαρξ και ο Ένγκελς θα κατηγορήσουν τον Μπακούιν και Νετσάγιεφ και για διγλωσσία. Και πράγματι, την ίδια ώρα που προτάσσουν τη (μπλανκιστικής έμπνευσης) δικτατορία της επαναστατικής ελίτ, προπαγανδίζουν και το φεντεραλιστικό σοσιαλισμό που δομείται “από τα κάτω προς τα πάνω και από την περιφέρεια προς το κέντρο”. Στην παράγραφο 23 της “Κατήχησης του Επαναστάτη” γράφουν: «υπό την έννοια της λαϊκής επανάστασης η αδελφότητα αντιλαμβάνεται όχι το διεκδικητικό κίνημα, σύμφωνα με τη δυτική κλασική μορφή -κίνημα το οποίο πάντα σταματάει με σεβασμό μπροστά στην ιδιοκτησία και στις παραδόσεις της κοινωνικής ευταξίας, του επονομαζόμενου πολιτισμού και της ηθικής, το οποίο μέχρι σήμερα περιοριζόταν παντού στη διατύπωση μιας πολιτικής φόρμας για την αντικατάσταση μιας άλλης και τη δημιουργία του επονομαζόμενου επαναστατικού κράτους. Σωτηρία για το λαό μπορεί να είναι μόνο εκείνη η επανάσταση η οποία θα καταστρέψει ριζικά κάθε κρατισμό και θα εξοντώσει όλες τις κρατικές παραδόσεις, κανόνες και τάξεις στη Ρωσία». Στην επόμενη παράγραφο μιλούν για την μεταεπαναστατική κοινωνία, υιοθετώντας το πανκαταστροφικό πρόταγμα των Χέρτσεν και Πισάρεφ: «[...] Η αδελφότητα δε σκοπεύει να επιβάλλει στο λαό οποιαδήποτε μορφή οργάνωσης από τα πάνω. Η μελλοντική οργάνωση αναμφίβολα θα προκύψει από το λαϊκό κίνημα και τη ζωή. Αυτό όμως είναι δουλειά των επερχόμενων γενεών. Δική μας δουλειά είναι η παθιασμένη, πλήρης, ολοκληρωτική και ανελέητη καταστροφή». Αυτό που δε λένε οι Νετσάγιεφ και Μπακούιν είναι για το πώς η “δική μας” γενιά της πανκαταστροφικής επανάστασης θα προχωρήσει στην απαραίτητη οργάνωση της παραγωγής, ώστε οι “επερχόμενες γενιές” να υπάρξουν βιολογικά για χτίσουν τη “μελλοντική οργάνωση της κοινωνίας”. Εκτός κι αν, όπως έλεγε ο Μπακούιν, η Κοινωνική Επανάσταση πρέπει να πάει πιο πίσω και από το μεσαίωνα, στην πρωτόγονη κοινωνία.⁵ Από τον κομμουνισμό του στρατώνα, στον κομμουνισμό των καρποσυλλεκτών δηλαδή!

Η χρήση της λέξης “κατήχηση” φυσικά, δεν ήταν καθόλου τυχαία. Πολλές αντίστοιχες “κατηχήσεις” δημοσιεύτηκαν την περίοδο εκείνη, καθώς ο μηδενισμός στη Ρωσία ήταν ένα κίνημα σχεδόν θρησκευτικό:

5 Ο Μπακούιν μπορεί να θεωρηθεί ως πρόγονος του σύγχρονου αναρχοπρωτογονισμού.

«Ο μηδενισμός είναι η αρνητική πλευρά των ρώσικων αποκαλυπτικών διαθέσεων. Είναι εξέγερση κατά του ψεύδους της ιστορίας, κατά του ψεύδους του πολιτισμού, απαίτηση να τελειώσει η ιστορία και ν' αρχίσει καθ' ολοκληρίαν από την αρχή μια νέα έξω-ιστορική ή υπέρ-ιστορική ζωή. Ο μηδενισμός είναι απαίτηση αποκαθήςλωσης, απόρριψης όλων των πολιτισμικών περιβλημάτων, η ολοκληρωτική καταστροφή όλων των ιστορικών παραδόσεων, η χειραφέτηση του ανθρώπου, ο οποίος θα είναι πλέον απελευθερωμένος από κάθε είδους δεσμό. Ο διανοητικός ασκητισμός του μηδενισμού βρήκε την έκφρασή του στον υλισμό, η πιο εκλεπτυσμένη φιλοσοφική κατηγορία ως αμαρτία» (Μπερντάεφ).⁶

«Η διαβόητη Κατήχηση του Επαναστάτη του Νετσάγιεφ και ο υπόγειος μεσσιανισμός του Μπακούνιν, είναι ένας σταθμός στη δυτική εσχολογία, φτάνοντας στην υπερβολή. Δεν πρόκειται, πράγματι, τόσο για ένα ντοκουμέντο στράτευσης και λατρείας της οργάνωσης[...] όσο για το σημείο της τελικής σύγκλισης της Γνωστικής παράδοσης της κλήσης των εκλεκτών, όπου τα πάντα επιτρέπονται προκειμένου να καταστραφεί η κακή δημιουργία και του αυταρχικού στυλ των μυστικών μασονικών στοών και των ιησουιτικών πρακτικών» (Augusto Illuminati).

IV.

Μετά την αποτυχία της “Καθόδου στο λαό” και της ειρηνικής προπαγάνδης του σοσιαλισμού, ο μηδενισμός αποκτά μια πιο σφικτή δομή, μαζικοποιείται και εγκαταλείπει σιγά-σιγά τον αναρχικό φεντεραλισμό υιοθετώντας την μπλανκιστική συγκεντρωτική δομή κι ένα νέο λαϊκό σοσιαλισμό (ναροτνικισμό). Έτσι, το 1878 η οργάνωση Ζέμλια ι Βόλια (Γη και Ελευθερία) δηλώνει: «...ανάμεσα στα διάφορα είδη του δυτικοευρωπαϊκού σοσιαλισμού, δίχως δισταγμό επιλέγουμε τη φεντεραλιστική Διεθνή, δηλαδή τους αναρχικούς. Παραδεχόμαστε, όμως, πως αυτές οι αρχές δεν είναι δυνατόν να πραγματοποιηθούν σήμερα». Πολιτικός στόχος της οργάνωσης υπήρξε η εργατική αυτοδιοίκηση, με βάση τις ρωσικές αγροτικές κοινότητες (ομπσίνα). Μέσα για την επίτευξη των στόχων ήταν δύο: αγκιτάτσια και τερρορισμός. Το 1879 η οργάνωση θα διασπαστεί: από την μια η τάση του Πλεχάνοφ και της Ζασούλιτς (“Μαύρη Αναδιανομή”), που θα προσχωρήσει στο μαρξισμό, και από την άλλη η

⁶ Ο Μπερντάεφ, μαρξιστής αρχικά και αργότερα χριστιανός διανοούμενος, υπήρξε μελετητής του ρώσικου νικιλισμού και σοσιαλισμού και προσέγγισε το επαναστατικό κίνημα του 19ου αιώνα με θεολογικούς όρους.

αμιγώς τρομοκρατική τάση, που θα ιδρύσει τη Ναρότναγια Βόλια (Λαϊκή Θέληση) και θα συνδεθεί με τον φυλακισμένο Νετσάγιεφ:

«Είμαστε από βασική πεποίθηση, σοσιαλιστές και ναροτνικοί. Είμαστε πεπεισμένοι πως μόνο μέσω των σοσιαλιστικών αρχών μπορεί η ανθρωπότητα να επιτύχει την ελευθερία, ισότητα, αδελφοσύνη, γενική υλική ευημερία, την ανάπτυξη της προσωπικότητας του καθενός και την ανεμπόδιστη πρόοδο.[...] Παρά την καταπίεση και τις διώξεις, συγκεκριμένες λαϊκές παραδόσεις παραμένουν ζωντανές: το δικαίωμα του λαού στη γη του, η κοινοτική και τοπική αυτονομία, η ομοσπονδιακή αρχή, η ελευθερία λόγου και πίστης. Αυτές οι παραδόσεις είναι ικανές για μια μακρά εξέλιξη. Είναι αποστολή μας να απελευθερώσουμε το έθνος από το ζυγό της υπάρχουσας κυβέρνησης, να διεξάγουμε μια πολιτική επανάσταση και να μεταθέσουμε την ανώτατη εξουσία στο λαό. Το πρόγραμμά μας περιλαμβάνει τα παρακάτω σημεία:

I. ένα ευρύ επίπεδο τοπικής αυτοδιεύθυνσης.

II. την ανεξαρτησία της *mir* (κοινότητας) ως οικονομικής και πολιτικής μονάδας.

III. η γη να περάσει στην κατοχή του λαού.

IV. όλα τα εργοστάσια να περάσουν στην κατοχή των εργατών.

V. ελευθερία συνείδησης, λόγου, τύπου. Δικαίωμα στη συνάθροιση, δικαίωμα εκλογικής προπαγάνδησης.

VI. ο στρατός να εξελιχθεί σε λαϊκή πολιτοφυλακή».

Για την πραγματοποίηση των στόχων αυτών η Λαϊκή Θέληση χρησιμοποιεί δυο μορφές δράσης: προπαγάνδηση της σοσιαλιστικής δημοκρατικής επανάστασης και τρομοκρατική δράση εναντίον των εξουσιαστών, αλλά και ως εκδίκηση για την κρατική βία.

Το 1880 θα ιδρυθεί η εργατική φράξια της οργάνωσης, που θα εκδώσει την “Εργατική Εφημερίδα”: «οι εργάτες θα πρέπει [...] να σχηματίσουν μυστικούς πυρήνες, να στρατολογούν νέα μέλη και να διατηρούν ένα μάχιμο πνεύμα με την οργάνωση απεργιών και με το να εκμεταλλεύονται κάθε πιθανή ευκαιρία σύγκρουσης μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων. Οι εργάτες θα πρέπει να είναι έτοιμοι όταν η οργάνωση δώσει το σήμα, για να καταλάβουν τα εργοστάσια κι άλλα σημεία-κλειδιά στις μεγάλες πόλεις». Το πρόγραμμα του εργατικού τμήματος της Λαϊκής Θέλησης περιλάμβανε την κοινωνικοποίηση των παραγωγικών μέσων, τη συνεταιριστική και κοινοτική εκτέλεση της εργασίας, την ομοσπονδιοποίηση

της κρατικής δομής, την αυτονόμηση των επιμέρους κοινοτήτων και την προσωπική ελευθερία όλων των μελών της κάθε κοινότητας. Εδώ εντοπίζουμε και το πέρασμα από το ανορθολογικό πρόταγμα της πανκαταστροφικής επανάστασης σε έναν πιο ορθολογικό σοσιαλισμό. Ο νικηλισμός ουσιαστικά γεννά τον ναροτνικισμό, με σημείο σύνδεσης τη συνωμοτική μορφή της οργάνωσης και τον τερορισμό.

Την πρώτη του Μάρτη του 1881 η Λαϊκή Θέληση θα εκτελέσει τον Τσάρο και την επόμενη μέρα θα αναλάβει την ευθύνη:

«Εργάτες της Ρωσίας!

Σήμερα, 1η του Μάρτη, ο Αλέξανδρος ο Τύραννος σκοτώθηκε από εμάς τους Σοσιαλιστές. Σκοτώθηκε γιατί δε νοιαζόταν για το λαό. Τον συνέθλιβε με φόρους. Αφαίρεσε τη γη από τον χωρικό. Παρέδωσε τον εργάτη στους πλιατσικολόγους και τους εκμεταλλευτές. Δεν έδωσε ελευθερία στο λαό. Δεν έδωσε σημασία στα δάκρυα του κόσμου. Νοιάστηκε μόνο για τους πλούσιους [...]

Η εκτέλεση του τσάρου ήταν το κορυφαίο γεγονός για τον ναροτνικισμό. Ένα χρόνο αργότερα, στις 21 Νοέμβρη του 1882 θα πεθάνει και ο Νετσάγιεφ, αφού αποκαλύφθηκε η συνωμοσία για την απόδρασή του. Στη συνωμοσία αυτή συμμετείχαν μέλη της Λαϊκής Θέλησης, αλλά και μνημένοι δεσμοφύλακες.

V.

Σταδιακά ο νικηλισμός και ο ναροτνικισμός στη Ρωσία θα επισκιαστούν από την επικράτηση του μαρξισμού και την ίδρυση του Σοσιαλιστικού Δημοκρατικού Εργατικού Κόμματος, από τα σπλάχνα του οποίου γεννήθηκε ο μπολσεβικισμός. Στην ουσία όμως, ο μπολσεβικισμός (με βασικό εκφραστή τον Λένιν) θα συγχωνεύσει σε μια νέα σύνθεση τους δυο μεγάλους αντιπάλους στο επαναστατικό κίνημα του 19ου αιώνα: τον μαρξισμό και τον νικηλισμό / μπλανκισμό. Ο μπολσεβίκος ιστορικός Α. Γκαμπάρωφ υποστήριζε πως οι προδρομικές ιδέες του Νετσάγιεφ «...βρήκαν την πλήρη τους πραγματοποίηση μέσα στις μεθόδους και την τακτική του Κομμουνιστικού Κόμματος της Ρωσίας», ενώ ο κομμουνιστής συγγραφέας Μάξιμ Γκόρκι κατηγορούσε τον Λένιν ως φανατικό αναρχικό τυχοδιώχτη που θυμίζει Μπακούιν - Νετσάγιεφ: «Ο Λένιν θέλει να εισάγει το σοσιαλισμό στη Ρωσία σύμφωνα με τη μέθοδο του Νετσάγιεφ: “ολοτακώς μέσα από το βούρκο”. Ο Λένιν, ο Τρότσκι και οι σύντροφοί τους είναι πεπεισμένοι μαζί με

τον Νετσάγιεφ πως ο καλύτερος τρόπος να παρασύρει κανείς τους Ρώσους, είναι να τους δείξει το δικαίωμα να είναι άτιμοι». Ο ίδιος ο Λένιν θεωρεί τους επαναστάτες ναροτνικούς και τους τερροριστές ως προδρομικές μορφές του μπολσεβικισμού.

Σχεδόν προφητικά ο Ένγκελς κριτικάροντας τον επαναστατικό ελιτισμό και τη συγκεντρωτική μορφή οργάνωσης του μπλανκισμού κατέληγε στο συμπέρασμα πως αναπόφευκτα μια τέτοια μορφή οργάνωσης θα μετέτρεπε τη δικτατορία του προλεταριάτου -δηλαδή την πιο πλατιά δημοκρατία της λαϊκής αντεξουσίας- σε δικτατορία ενός ή περισσότερων προσώπων, επί του προλεταριάτου.⁷ Ενώ οι Μαρξ - Ένγκελς έθεταν το ζήτημα της επανάστασης ως κοινωνική αυτο-απελευθέρωση, που θα προέλθει από την αυτενέργεια του προλεταριάτου, ο Λένιν ακολουθώντας τον μπλανκισμό έλεγε: «καμιά τάξη της σημερινής κοινωνίας δε μπορεί να φέρει εις πέρας τον αγώνα της, αν δεν καθοδηγείται από μια μικρή ομάδα προικισμένων ηγετών, δοκιμασμένων, επαγγελματικά προπαρασκευασμένων και διαπαιδαγωγημένων από μια μακρόχρονη πρακτική εξάσκηση». Για τον Λένιν δεν αποτελεί το προλεταριάτο τον αληθινό επαναστατικό παράγοντα, αφού είναι ανίκανο να αποκτήσει μια συνοπτική θέα της κοινωνίας που οφείλει να ανατρέψει. Η απελευθέρωση του προλεταριάτου, λοιπόν, θα έρθει από έξω, από την επαναστατική ελίτ.

Οι απόψεις του Λένιν δεν υπήρξαν πρωτότυπες. Ο Τκάτσεφ, συνεργάτης του Νετσάγιεφ στα τέλη της δεκαετίας του 1860, έγραφε: «αφημένος στον εαυτό του, ο λαός δεν είναι σε θέση ούτε στο παρόν, ούτε στο μέλλον, να πραγματοποιήσει την Κοινωνική Επανάσταση. Μόνο εμείς, η επαναστατική μειοψηφία, μπορούμε και οφείλουμε να την πραγματοποιήσουμε [...] ο λαός δε μπορεί να σωθεί μόνος του [...] δε μπορεί να ορίσει την τύχη του σύμφωνα με τις αληθινές ανάγκες του, ούτε και μπορεί να δώσει σάρκα και οστά στο επαναστατικό ιδεώδες [...] ο λαός δε μπορεί ούτε καν να οικοδομήσει έναν νέο κόσμο ενώ αυτός ο ρόλος και αυτή η αποστολή ανήκει αποκλειστικά στην επαναστατική μειοψηφία». Τις ίδιες πάνω κάτω απόψεις εξέφραζε και ο Μπελίνσκι: «ο Μπελίνσκι

⁷ Έλεγε ο Ένγκελς για τους μπλανκιστές: «Διαπαιδαγωγημένοι στη σχολή της συνωμοσίας και διατηρώντας την ενότητά τους με αυστηρή πειθαρχία [...] είχαν ως σημείο αφετηρίας την άποψη ότι ένας μικρός σχετικά αριθμός αποφασισμένων και καλά οργανωμένων ατόμων είναι ικανός στην κατάλληλη στιγμή, όχι μόνο να πάρει το ηδύλιο του κράτους, αλλά και να το κρατήσει με μια μεγάλη και ανηλεή ενεργητικότητα, ώσπου να κατορθώσουν να κερδίσουν τη μάζα του λαού στην επανάσταση και να τη στοιχίσουν γύρω από τη μικρή ομάδα ηγετών. Αυτό προϋποθέτει, πάνω από όλα, την αυστηρότατη, δικτατορική συγκέντρωση όλης της εξουσίας στα χέρια της νέας επαναστατικής κυβέρνησης».

είναι πρόδρομος της ηθικής των μπολσεβίκων. Λέει ότι οι άνθρωποι είναι τόσο ανόητοι, που θα πρέπει βίαια να τους οδηγήσουμε στην ευτυχία. Ο Μπελίνσκι παραδέχεται ότι, αν ήταν σάρος, θα ήταν τύραννος εν ονόματι της δικαιοσύνης. Ρέπει προς την δικτατορία» (Μπερντάεφ).

Σε αντίθεση με την “αριστοκρατική” αυτή αντίληψη, οι Μαρξ και Έγκελς πρότειναν τη λεγόμενη “δικτατορία του προλεταριάτου”, δηλαδή τη δικτατορία της τάξης του προλεταριάτου εναντίον της τάξης των αστών : «έργο της δικτατορίας του προλεταριάτου, επρόκειτο να είναι, κατά τον Μαρξ και τον Έγκελς, η κατάλυση αυτού του κρατικού μηχανισμού, που εκφράζει την “ετερονομία” και η ολοκληρωτική πραγματοποίηση της “αυτονομίας” της κοινωνίας μέσα σε μια μορφή δημοκρατικής αυτοδιοίκησης, που θα “απέδιδε” στην κοινωνία όλες τις εξουσίες που τις είχε υφαρπάξει ως τώρα το κράτος». (Κ. Παπαιωάννου)

Το πραγματικό περιεχόμενο της “δικτατορίας του προλεταριάτου”, που τόσο διαστρεβλώθηκε από τον Λένιν κι έπειτα, αποδεικνύεται από τα λόγια του Έγκελς: «τελευταία, οι σοσιαλ-δημοκράτες μπακάληδες έχουν για άλλη μια φορά κυριευτεί από ευεργετικό τρόπο στο άκουσμα των λέξεων: Δικτατορία του προλεταριάτου. Ωραία κύριοι, θέλετε να μάθετε πως μοιάζει αυτή η δικτατορία; Κοιτάξτε την Παρισινή Κομμούνα. Αυτή ήταν η δικτατορία του προλεταριάτου».

Για τον Μαρξ η Παρισινή Κομμούνα του 1871 ήταν η «πολιτική μορφή που επιτέλους ανακαλύφθηκε, με την οποία μπορεί να επιτευχθεί η απελευθέρωση της εργασίας», η αποκεντρωμένη αυτοκυβέρνηση των παραγωγών, το κοινοτικό καθεστώς που διέλυε την παλιά συγκεντρωτική διακυβέρνηση: «Η Κομμούνα αναφωνούν [οι εχθροί της] σκοπό είχε την κατάργηση της ιδιοκτησίας, της βάσης παντός πολιτισμού! Μάλιστα, κύριοι! Η Κομμούνα είχε την πρόθεση να καταργήσει αυτήν την ταξική ιδιοκτησία που μετατρέπει την εργασία των πολλών σε πλούτο των ολίγων. Σκοπό είχε την απαλλοτρίωση των απαλλοτριωτών. Θέλησή της ήταν να κάνει αληθινή την ατομική ιδιοκτησία μεταβιβάζοντας τα μέσα παραγωγής, τη γη και το Κεφάλαιο, που σήμερα είναι τα μέσα υποδούλωσης και εκμετάλλευση της εργασίας, σε όργανα της ελεύθερης και συνεταιρισμένης εργασίας. Αλλά αυτό είναι Κομμουνισμός, ο “ανεφάρμοστος” Κομμουνισμός!»⁸

⁸ Για τον Μαρξ: «η ύπαρξη του κράτους και η ύπαρξη της σκλαβιάς είναι αεχώριστες». Η Κομμούνα υπήρξε μια βαθειά και γνήσια άρνηση του κρατισμού: «η Κομμούνα δεν υπήρξε μια επανάσταση ενάντια σ’ έναν οποιοδήποτε τύπο κρατικής εξουσίας νομιμοφροσύνης, συνταγματικής, δημοκρατικής ή αυτοκρατορικής. Υπήρξε μια επανάσταση εναντίον στο κράτος ως τέτοιο, ενάντια σ’ αυτό το τερατώδες έκτρωμά της κοινωνίας».

Κι αν σκεφτεί κανείς πως στην Κομμούνα οι Μαρξιστές ήταν μια ισχυρή μειοψηφία, ενώ τον έλεγχο της Κομμούνας τον είχαν οι μπλανκιστές, οι προουντιστές και οι αναρχικοί, τότε καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως η καταδίκη της “δικτατορίας του προλεταριάτου” είναι μόνο λεξοφοβική.⁹

Βλέπουμε λοιπόν πως η πανουργία της Ιστορίας δημιούργησε μία άνευ προηγουμένου σύγχυση: ο ρωσικός αναρχισμός και νικηλισμός, κουβαλώντας τον μπλανκισμό στις δομές του, συνέβαλαν στη δημιουργία του μπολσεβίκικου ελιτισμού, ενώ στο όνομα του μαρξισμού θάβεται το πραγματικό περιεχόμενο της μαρξικής σκέψης (ο ίδιος ο Μαρξ ενοχλούνταν από τη λέξη μαρξισμός και έλεγε: «Εγώ δεν είμαι μαρξιστής!»)

Γράφει ο Maximilien Rubel: «ενώ ξέρουμε ότι ο Μαρξ πολύ λίγο συμπάθουσε μερικούς αναρχικούς,¹⁰ αγνοούμε γενικά ότι κι αυτός είχε το ίδιο ιδανικό, τον ίδιο αντικειμενικό στόχο μ’ αυτούς: την εξαφάνιση του κράτους [...] Κάτω από τη λέξη κομμουνισμός, ο Μαρξ ανέπτυξε μια

υπήρξε η ανάσταση της αυθεντικής κοινωνικής ζωής του λαού, που πραγματοποιήθηκε από το λαό». Για τον Μαρξ οι προλετάριοι, αν θέλουν να πραγματώσουν την προσωπικότητα τους οφείλουν να καταστρέψουν το κράτος.

9 Ο Μάρξ, όπως και κάθε άνθρωπος, ήταν δέσμιος της εποχής του κι άρα και των λέξεων κι εκφράσεων και -ως ένα σημείο- των προκαταλήψεων αυτής της εποχής. Η φράση “δικτατορία του προλεταριάτου” δεν είναι ανακάλυψη του Μάρξ, υπήρχε ήδη στο επαναστατικό κίνημα της εποχής του. Ενώ οι μπλανκιστές (και πολύ αργότερα οι λεβινιστές) εννοούσαν μ’ αυτή τη φράση την επαναστατική δικτατορία μιας πεφωτισμένης ελίτ, γικωβίνικου τύπου, οι Μάρξ και Ένγκελς με την ίδια φράση εννοούσαν την κομμούνα, δηλ. τις αμεσοδημοκρατικές δομές της Κοινωνικής Αντιεξουσίας. Για το ίδιο πράγμα κάποιοι αναρχικοί του παρελθόντος μίλησαν για “ελευθεριακή εξουσία”. Όσο κι αν ξενίζουν αυτοί οι όροι σήμερα, όσο κι αν δεν ηχούν όμορφα στα αυτιά μας, η ουσία τους εμπεριέχει ένα καθαρό αντιεξουσιαστικό περιεχόμενο. Εκτός κι αν νομίζουμε πως η επανάσταση γίνεται με τακτ, φροντίδα και προδέρμ. Ως γνωστόν, οι ποσοτικές μεταβολές, από ένα σημείο και μετά, μετατρέπονται σε ποιοτικές. Οι ποσοτικές μεταβολές της επαναστατικής βίας, όταν η κοινωνία βρίσκεται σε πραγματική επαναστατική κατάσταση, μετατρέπονται σε “εξουσία”, εφόσον επιβάλλονται δυναμικά από ένα κομμάτι της κοινωνίας σε ένα άλλο κομμάτι της. Έτσι το γνωστό αναρχικό σύνθημα “βία στη βία της εξουσίας” μετατρέπεται στην πράξη σε “εξουσία στην εξουσία της εξουσίας”. Έτσι γίνονται οι επαναστάσεις ανατάρμ παπαντάρμ... Επομένως, η μαρξική ερμηνεία της “δικτατορίας του προλεταριάτου”, όσο και αν μας ξενίζει (δικαιώς) η φράση αυτή, είναι στην ουσία της αντιεξουσιαστική, εφόσον με αυτή τη φράση περιγράφεται η δομή της Κομμούνας. Και οι αναρχικοί που αρνούνται την Κομμούνα αρνούνται την ίδια την ουσία του αναρχισμού...

10 Παρά την απέχθεια του Μαρξ για την τρομοκρατική πρακτική, εκτιμούσε βαθύτατα τον μηδενιστή Τσερνισέφσκι και έμαθε ρώσικα για να διαβάζει τις οικονομικές αναλύσεις από το πρωτότυπο, ενώ διατηρούσε αλληλογραφία με την Βέρα Ζασούλιτς (τμήμα της αλληλογραφίας έχει δημοσιευθεί στο Πανοπτικόν). Είχε πει μάλιστα, πως το να μιλάμε εναντίον του τρομορισμού είναι σαν να μιλάμε εναντίον του σεισμού της Χίου.

θεωρία της αναρχίας· καλύτερα, υπήρξε στην πραγματικότητα ο πρώτος που έριξε τις ορθολογικές βάσεις της αναρχικής ουτοπίας και που προσδιόρισε ένα σχέδιο πραγμάτωσής της [...] Σε αντίθεση με το μεγαλύτερο μέρος των στοχαστών που διακήρυχναν πως ήταν οπαδοί του αναρχισμού ή ενός μηδενιστικού ατομικισμού (Max Stirner!), αλλά και που δε σκοτιζόταν καθόλου να βρουν τα πρακτικά μέσα τα ικανά να οδηγήσουν σε κοινοτικές φόρμες ελευθερωμένες από τους ταξικούς θεσμούς που ευνοούν την εκμετάλλευση και την κυριαρχία του ανθρώπου από άνθρωπο, ο Μαρξ ζήτησε να μάθει τους τρόπους επαναστατικής μεταμόρφωσης στο παρελθόν, για να βγάλει από αυτές τις ιστορικές εμπειρίες γενικά διδάγματα».

VI.

Πολλά θετικά ή αρνητικά μπορούν να ειπωθούν για το ρωσικό νικητισμό και ναροτνικισμό. Κανείς όμως δε μπορεί να αρνηθεί πως υπήρξε ένα ιστορικό προϊόν της εποχής του και του τόπου που γεννήθηκε και εξέφρασε μια ιστορική αναγκαιότητα. Κανείς δε μπορεί να αρνηθεί πως υπήρξε ένα κοινωνικό επαναστατικό κίνημα με λαϊκή βάση, που ελάχιστη σχέση έχει με τη σημερινή καρικατούρα του νεομηδενισμού ή του κουτσαβακισμού που πλασάρεται ως τέτοιος. Οι θεωρητικές αδυναμίες και οι ανεπάρκειές του ρωσικού νικητισμού αντανακλούν τους συγκεκριμένους περιορισμούς του σταδίου της ιστορικής εξέλιξης μέσα στο οποίο αναπτύχθηκε. Δεν πρέπει να στεκόμαστε όμως εκεί. Κι αν ορισμένοι ξενίζονται από τη βιαιότητα του ρώσικου νικητισμού, ας μην ξεχνούν πως αυτή ήταν δευτερογενής και απευθείας ανάλογη με τον αυταρχισμό του τσαρικού καθεστώτος. Και μπροστά σε μια τέτοια κατάσταση, κι ένας ακόμα εμβληματικός ειρηνιστής σαν τον Γκάντι έλεγε: «Εκεί όπου δεν υπάρχει άλλη εκλογή παρά ανάμεσα στη δειλία και τη βία, συνιστώ τη βία. Θα ριψοκινδυνέψω χίλιες φορές τη βία και δε θα προτιμήσω το ξερίζωμά μας» (Μαχάτμα Γκάντι, Αύγουστος 1920)¹¹

Οι Ρώσοι νικητιστές λοιπόν, προτίμησαν να καταφύγουν στα όπλα, παρά να παραμείνουν δειλοί μάρτυρες της ταπεινώσης της ρωσικής κοινωνίας...

¹¹ βλ. Νίκος Ψυρρούκης: Μικρασιατική Καταστροφή εκδ. Αιγαίον- Κουκίδα.

ΠΗΓΕΣ:

Ανιδιοτελείς Χειρονάκτες του Μηδενός, εκδ. Δαίμων του Τυπογραφείου.

Σεργκέι Νετσάγιεφ: «Η Κατήχηση του Επαναστάτη», εκδ. Αρμός.

Έλλη Παππά: «Κομμούνια του 1871», εκδ. Δελφίνι.

Augusto Illuminat: «Το νέο συντακτικό της στράτευσης»,

εκδ. Ελευθεριακή Κουλτούρα.

Καρλ Μαρξ: «Το Κεφάλαιο», εκδ. Σύγχρονη Εποχή.

Κώστας Παπαϊωάννου: «Η γέννηση του Ολοκληρωτισμού»,

Εναλλακτικές Εκδόσεις.

Max Rubel: «Ο Μαρξ θεωρητικός του αναρχισμού», εκδ. μικρά ΚΕΙΜΕΝΑ.

Γιάννης Γαλανόπουλος- Ανέστης: «Πολιτικά Κείμενα» εκδ. connoy.

Γκυ Ντεμπόρ: « Η κοινωνία του θεάματος» εκδ. Ελεύθερος Τύπος.

Β.Ι.Λένιν: «Τι να κάνουμε;» εκδ. Σύγχρονη Εποχή

Β.Ι.Λένιν: «Ποιοί είναι ο φίλοι του λαού και πως πολεμούν τους σοσιαλδημοκράτες»

εκδ. Σύγχρονη Εποχή

ΟΥΤΟΠΙΑ ΚΑΙ ΤΑΞΙΚΗ ΠΑΛΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΡΩΜΗ ΚΑΙ ΜΙΚΡΑΣΙΑ (136-127 Π.Χ.)

Εισαγωγή: τα πρώτα ρήγματα (αρχαία Ελλάδα και Ρώμη):

I.

Η αχνή ανάμνηση του πρωτόγονου κομμουνισμού στην ανθρώπινη ιστορική εξέλιξη εκφράστηκε μέσα από τη λαϊκή παράδοση με διάφορους τρόπους. Στις παραδόσεις διάφορων πολιτισμών συναντάμε μια προ-πρωτική ειδυλλιακή και ευτυχισμένη περίοδο της ανθρωπότητας, σαν τους “χρυσούς καιρούς” που περιγράφει ο Ησίοδος:

«Και πρώτα-πρώτα τη χρυσή πλάσαν Γενιά του ανθρώπου οι θεοί, στα κορφοπάλατα του Αγιόβουνου που μένουν. Τότε που ο Κρόνος τ’ ουρανού το βασιλίκι εκράτει ζούσαν εκείνοι σα θεοί, μ’ απίκραντα τα στήθια, αλάργου κι από βάσανα και μόχτο¹ κι ουδέ πέφταν στ’ άπλερα γερά· ολοζώνης γόνα και χέρια τα ίδια, που φραινούνταν στα ζέφκια τους, όξου από τα βάσανα όλα. Πέθαιναν σα να βούλιαζαν σ’ ύπνο γλυκό· για εκείνους καλά τα πάντα· μπόλικο καρπό και αποπερίσσιο άσπαρτη η γης και ανόργωτη ανάδινε η ζωοδότρα, και με χορτάτη την καρδιά κι ειρηνεμένη εκείνοι μες στα πολλά τους τα αγαθά από την γη τους ζούσαν»

Σε μια παραλλαγή του μύθου της εξισωτικής “Χρυσής Εποχής” του Ησίοδου, ο ρωμαίος Οβίδιος γράφει: «οι άνθρωποι καλλιεργούσαν αυθόρμητα, χωρίς νόμους, την καλοπιστία και την αρετή. Δεν υπήρχαν τιμωρία και φόβος, ούτε διάβαζαν απειλητικές φράσεις πάνω σε σταθερές μπρούτζινες πινακίδες». Κι ύστερα ήρθε η Πτώση, που συνοδεύτηκε με το χωρισμό της κοινωνίας και την ιδιωτική ιδιοκτησία: «Και ο προσεχτικός χωρομέτρης σημάδεψε με μαύρες συνοριακές γραμμές τη γη, που ήταν ως τότε κοινό κτήμα όπως οι ηλιακτίδες και οι πνοές του αέρα... Τώρα παράχθηκε το ολέθριο σίδηρο και το χρυσάφι που είναι ακόμα πιο ολέθριο από το σίδηρο· κι αυτά έφεραν τον πόλεμο». Ο ρωμαίος ιστορικός Γνάιος Πομπήιος Τρόγος γράφει, παρουσιάζοντας το μύθο της βασιλείας του Κρόνου, πριν τον εκθρονίσει ο γιός του Δίας: «(...) κανένας δεν ήταν δούλος και κανένας δεν κατείχε ιδιωτική ιδιοκτησία, αλλά όλα τα πράγματα ήταν σε όλους κοινά και αδιαίρετα, λες και ήταν μια ενιαία κληρονομιά όλων των ανθρώπων».

1 Και στον εβραιοχριστιανισμό η εργασία αποτελεί θεϊκή τιμωρία, αποτέλεσμα της Πτώσης.

Όσο δυσκολότερες γίνονταν οι κοινωνικές συνθήκες, τόσο πιο ελκυστικές γινόταν στις πλατιές μάζες οι διάφορες ουτοπίες, τα ιδανικά της επιστροφής στην ισότητα και στην κοινοκτημοσύνη του προ-πρωτικού “παραδείσου”, των “χρυσών καιρών” της ανθρωπότητας.² Ο “κατά φύση νόμος” στέκεται αντιμέτωπος με τους επίσημους θεσμούς της πολιτείας: «Οι νόμοι σας, Σόλωνα» λέει το γνωστό ανέκδοτο του Ανάρχαρσι, «μου φαίνονται σαν τον ιστό της αράχνης. Τα μικρά έντομα πιάνονται πάντα σ’ αυτόν, ενώ τα μεγάλα πάντα τον τρυπάνε και περνούνε». Τύραννο των ανθρώπων χαρακτήριζε το νόμο ο Πρωταγόρας, ενώ ο Αντισθένης, ιδρυτής της κυνικής σχολής, έλεγε πως οι σοφοί άνθρωποι δε χρειάζονται νόμους, σε αντίθεση με τους αμαθείς. Η ίδια κυνική σχολή με την ασκητική της ζωή, εκπροσωπούσε τη νοσταλγική απόπειρα της απομάκρυνσης από τη βάρβαρη πραγματικότητα και της επιστροφής στον ομηκλώδη φυσικό παράδεισο. Το ίδιο συμβαίνει αργότερα, με αρκετά διαφορετικούς όρους, και στον επικούρειο Κήπο.

Παράλληλα, στην αρχαία Ελλάδα ξεκινούν και οι πρώτες φωνές αμφισβήτησης της δουλοκτησίας. Η άρχουσα ιδεαλιστική φιλοσοφία θεωρούσε το δουλοκτητικό καθεστώς ως αιώνιο και αμετάβλητο, ενώ έβλεπε τους δούλους ως έμψυχα εργαλεία (Αριστοτέλης) ή σαν είδος ζώου (Πλάτωνας). Στον αριστοτελικό δυισμό ο δούλος αντιπροσώπευε το κατώτερο σώμα, ενώ ο δουλοκτήτης ήταν η ανώτερη ψυχή.³

Οι σοφιστές πρώτοι άμεσα αμφισβήτησαν τη δουλεία: «παραφύσιν το δεσπόζειν» έλεγαν, αφού η δουλεία δεν προέρχεται από το φυσικό δίκαιο, αλλά από τη βία. Ο Αλκιδάμας έλεγε: «ελεύθερους άφηκε πάντας θεός, ουδέναν δούλον η φύσις πεποίηκεν». Αργότερα ήρθε ο Επίκουρος για να

2 Η ρομαντικοποίηση του πρωτόγονου κομμουνισμού συνεχίζεται ως τις μέρες μας από τον αναρχοπρωτογονισμό: «για τον Τζων Ζέρζαν η εξημέρωση των φυτών και των ζώων εξαγγέλλει τη δύση μιας εποχής όπου οι άνθρωποι ζούσαν μια αυθεντικά ελεύθερη ζωή[...] Η θεολογική πρώτη Παρουσία της γεωργίας λοιπόν σημαίνει το τέλος της αθωότητας, το τέλος μιας Χρυσής Εποχής, καθώς οι άνθρωποι εξέρχονται από τον κήπο της Εδέμ -αν κι εδώ η Εδέμ δεν ταυτίζεται τόσο με τον κήπο όσο με την ζωή του κυνηγού-τροφοσυλλέκτη [...] Ο Ζερζάν παρουσιάζει ένα αποκαλυπτικό, σχεδόν Γνωστικό όραμα. Το παρελθόν μας ως κυνηγοί- τροφοσυλλέκτες περιγράφεται σα μια ειδυλλιακή εποχή αρετής και αυθεντικής διαβίωσης». Βλ. Μπράιαν Μόρρις: «Ανθρωπολογία και Αναρχισμός. Η εκλεκτική τους συγγένεια»

3 Σχετικά με την κατώτερη θέση των δούλων, είναι χαρακτηριστικό πως στην αρχαία Αθήνα οι δημόσιοι δούλοι χρησιμοποιούνταν ως αστυνομικοί, δεσμοφύλακες και δήμιοι. Σκλάβες των ναών, επίσης, υπηρετούσαν τη θεά του έρωτα Αφροδίτη (ιερόδουλες). Τα πρώτα πορνοστάσια (μπουρδέλα) που ίδρυσε ο Σόλωνας στελεχώνονταν από σκλάβες.

δεχθεί στη σχολή του όλες τις περιφρονημένες υπάρξεις της δουλοκτητικής κοινωνίας: στον Κήπο σύχναζαν μεταξύ άλλων δούλοι, γυναίκες και εταίρες. Για ένα διάστημα, μάλιστα, τη σχολή διεύθυνε ο δούλος Μυς.

II.

Η ταξική πάλη στην αρχαιότητα ήταν διπλή. Από τη μία ήταν οι δούλοι που ξεσηκωνόταν ενάντια στις βάρβαρες συνθήκες που βίωναν: «Οι ηρωικοί αγώνες των δούλων είναι ότι καλύτερο διαθέτει η παράδοση της αρχαιότητας. Γιατί η πάλη τους ήταν σφικτά δεμένη με την πορεία για την κατάκτηση της ανθρώπινης ελευθερίας [...]. Με τους αγώνες τους για να ξαναποκτήσουν τη χαμένη βούλησή τους, την κλεμμένη ελευθερία τους, συμμετείχαν κι αυτοί με τον πιο ενεργητικό τρόπο, [στον αγώνα] για την κατάργηση της καταπίεσης ανθρώπου από άνθρωπο, για το σπάσιμο της απομόνωσης του ανθρώπου μέσα στην κοινωνία».

Από την άλλη υπήρξε και η ταξική πάλη ανάμεσα στα φτωχότερα λαϊκά στρώματα και στους πλούσιους: «κάθε πόλη, όσο κι αν είναι μικρή, αποτελούνταν πάντα από δύο εχθρικές πόλεις: η μία είναι η πόλη των φτωχών και η άλλη των πλουσίων» έλεγε ο Πλάτωνας και πρόσθετε πως οι φτωχοί «οπλισμένοι με κεντριά, βουτηγμένοι στα χρέη, άλλοι χωρίς πολιτικά δικαιώματα κι άλλοι χτυπημένοι κι από τα δυο κακά, μισούν και συνωμοτούν εναντίον όλων και ονειρεύονται εξεγέρσεις» (“Πολιτεία”). Αντίστοιχα, ο Αριστοτέλης στα “Πολιτικά” αναφέρει ως αιτία των κοινωνικών συγκρούσεων την περιουσιακή ανισότητα: ενώ οι πλούσιοι ζουν ανέμελα, οι φτωχοί καταφεύγουν στη ληστεία για να ζήσουν.

Στον “Κοριολανό” ο Σαίξπηρ παρουσιάζει λογοτεχνικά αυτόν τον εμφύλιο ταξικό πόλεμο μέσα στις πόλεις, δανειζόμενος το θέμα του από τον Πλούταρχο. Εξεγερμένοι πολίτες με ρόπαλα και ραβδιά σχεδιάζουν να σκοτώσουν τον εχθρό του λαού Κοριολανό: «Και θα έχουμε στάρι που θα κανονίζουμε εμείς την τιμή». Λέει ένας πολίτης: «Εμείς οι φτωχοί πολίτες είμαστε χτήμα για τους πατρίκιους [...]. Η αχάμνια που μας δέρνει, η ελεεινή μας θέα είναι ο πίνακας, όπου καταχωρίζεται η αφθονία τους: ο πόνος μας είναι το διάφορό τους. Ας εκδικηθούμε γι’ αυτό με τα σουβλιά μας πριν γίνουμε σβάρνες». Κι αλλού: «Είπαν πως οι φτωχοί που ζητάν δουλεία έχουν απά χνώτα: τώρα θα μάθουνε πως έχουμε και απά μπράτσα». Και όταν ο πατρίκιος Μενέπιος Αγρίππας ρίχνει όλες τις ευθύνες για το λιμό στους θεούς («γιατί την πείνα την δίνουν οι θεοί, όχι οι πατρίκιοι [...]. και σεις υβρίζετε του κράτους τα πηδάλια που σα γονέοι φροντίζουμε για σας και σεις τους βλαστημάτε σαν εχθρούς»),

απαντάει ο ίδιος πολίτης: «αυτοί φροντίζουν για εμάς! Σωστά, η αλήθειά! Ποτέ ως τώρα δε νοιάστηκαν για εμάς: μας αφήνουν να λιμάζουμε και οι αποθήκες τους ξέχειλες στάρι. Κάνουμε νόμους για την τοκογλυφία που υποστηρίζουν τους τοκογλύφους, καθημερινά ακυρώνουν αν είναι κανένα καλό διάταγμα που να χτυπάει τους πλούσιους και καθημερινά βγάζουν πιο σκληρές διαταγές, που αλυσοδένουν και περιορίζουν τους φτωχούς. Αν δεν μας τρώνε οι πόλεμοι, μας τρώνε αυτοί: αυτή είναι όλη η αγάπη που μας έχουν».

Αν και μεγάλος συγγραφέας ο Σαίξπηρ, δεν έπαυε να είναι και αυλικός. Έτσι, παρουσιάζει τους ηγέτες του ρωμαϊκού λαού Σικίνιο Βελούτιο και Ιούνιο Βρούτο, όπως άλλωστε και ολόκληρη την “πλέμπα”, ως δειλούς και ανεργάτιστους, σε αντίθεση με τον Γαιο Μάρκιο Κοριολανό, που παρουσιάζεται ως γενναίος ακόμα και όταν προδίδει την πατρίδα του και συμμαχεί με τον στρατηγό των Βόλσκων, Τούλλο Αουφίδιο.

III.

Όλη αυτή η παράλληλη ταξική πάλη πυροδότησε ουτοπικές ιδέες,⁴ όπως αυτής της “πολιτείας του Ήλιου” του Ιάμβουλου κι αυτές οι ουτοπικές ιδέες με τη σειρά τους, όταν κατέκτησαν τις μάζες των δούλων και του λαού της Μικράς Ασίας, πυροδότησαν την υλική δύναμη της επανάστασης...

Στιγμές ταξικού πολέμου (136-127 π.χ.):

I.

Ο 2ος π.χ. αιώνας ήταν μια περίοδος έντονου κοινωνικού/ταξικού ανταγωνισμού. Ολόκληρη η ρωμαϊκή αυτοκρατορία τρσαντάζεται από συχνές εξεγέρσεις δούλων, οι οποίοι αντιμετωπίζονται ως *res* ή ζώα (βλ. Ουλιπιανό, που αναφέρει κάπου: «οι δούλοι ή άλλα ζώα»). Οι εξεγέρσεις αυτές, όμως, δεν έχουν σα σκοπό την πραγμάτωση μιας κοινωνικής αλλαγής, αλλά αντίθετα σκοπεύουν σε μια απλή αλλαγή ρόλων.

Έτσι, το 136 π.χ. ξεσπά μια μεγάλη δουλική ανταρσία στη Σικελία. Οι σκλάβοι αφού διώχνουν το ρωμαϊκό στρατό από το νησί, σκοτώνουν

4 Δεν υπήρχαν βέβαια μόνο κομμουνιστικές ουτοπίες. Παράδειγμα ο Πλάτωνας που επεξεργάστηκε την ολιγαρχική ουτοπία της “Πολιτείας”. Η αποτυχία του ήταν μεγαλειώδης...

τους πρώην αφέντες τους (ενώ οι πιο τυχεροί από αυτούς τη “γλύτωσαν” από την οργή των πρώην δούλων τους με δυο μονάχα κομμένα χέρια) και επιβάλλουν τη δική τους κυριαρχία. Ηγέτης της εξέγερσης αυτής είναι ο Εύνους, ένας ημίτρελος και μυστικιστής σκλάβος, που άκουγε θεικές φωνές...

Ο Εύνους χρίζεται βασιλιάς της εξεγερμένης Σικελίας, ενώ στο άκουσμα της είδησης της εκδίωξης των ρωμαίων από το νησί, αναπτρώνεται και το ηθικό και των υπόλοιπων της αυτοκρατορίας:

«Παντού οι δούλοι αναζητούν τη λευτεριά, παντού αλαφιάζονται, συνωμοτούν και δοκιμάζουνε τις αλυσίδες. Οι συνωμοσίες και οι επαναστάσεις των δούλων ακολουθούν η μία την άλλη: στις Μιντούρνες, στη Σινουέσσα, στην ίδια μέσα τη Ρώμη, στην Αττική και στη Δήλο. Κινήματα όλα τούτα που εξουδετερώθηκαν προτού να ολοκληρωθούν, μα που προδίνουν τον επαναστατικό οργανισμό που αναράπιζαν τα άρματα της Σικελίας».

II.

Τρία χρόνια μετά το ξεκίνημα της σικελικής εξέγερσης κι ενώ οι μάχες μεταξύ των δούλων και του ρωμαϊκού στρατού συνεχίζονταν, ένας νέος πονοκέφαλος προστίθεται για την ολιγαρχία: ξεσπά στη Ρώμη ένα μεταρρυθμιστικό κίνημα για την αναδιανομή της γης, με ηγέτη το δήμαρχο Τιβέριο Γράκκο. Αν και αριστοκρατικής καταγωγής, ο Τιβέριος υπερασπίζεται με πάθος τα λαϊκά συμφέροντα:

«Τ’ αγρίμια της Ιταλίας έχουν φωλιά, έχουν κρεβάτι και μια τρύπα να κωθούνε. Όμως αυτοί που πολεμούνε και πεθαίνουν για την ίδια γη, άλλο έξω από το φως και τον αγέρα τίποτε δεν έχουνε, μα άστεγοι, δίχως γωνιά ν’ αποκουμπήσουνε, περιπλανιώνται εδώ κι εκεί με τις γυναίκες τους και τα παιδιά τους. Κι οι στρατηγοί ψέματα λένε στους στρατιώτες τους προτρέποντάς τους να υπερασπίσουν από εχθρούς τους τάφους τους και τα ιερά τους. Γιατί κανείς από τα τόσα πλήθη του ρωμαϊκού λαού δεν έχει ούτε πατρικό βωμό, ούτε μνημούρι πατρογονικό, αλλά για τ’ αλλουνού τα πλούτη και την καλοπέραση και πολεμούνε και σκοτώνονται και είναι, σου λέει, κυρίαρχοι του κόσμου αυτοί, που ούτε ένα σβώλο γης δεν έχουνε δικό τους».

Σκληρή ταξική πάλη ξεσπά στη Ρώμη ανάμεσα στην αριστοκρατία, που συσπειρώνεται γύρω από τη Σύγκλητο και στο δήμο, που συσπειρώνεται γύρω από τον Τιβέριο.

III.

Το όλο ζήτημα περιπλέκεται ξαφνικά όταν στα 133 π.Χ. πεθαίνει ο εκκεντρικός βασιλιάς του προτεκτοράτου της Περγάμου, Άτταλος ο 3ος ο Φιλομήτωρ. Στη διαθήκη του ο Άτταλος αφήνει ως κληρονόμο του βασιλείου του και των θησαυρών του την προστάτιδα Ρώμη.⁵ Νέα μάχη ξεσπά: ποιος είναι ο δικαιούχος της κληρονομιάς; Δήμος ή Σύγκλητος;

Εντωμεταξύ ένας απρόβλεπτος παράγοντας εμφανίζεται. Ο Αριστόνικος, αδελφός του Άτταλου, νόθος γιος του Ευμένη και μιας σκλάβας, διεκδικεί το θρόνο της Περγάμου. Επηρεασμένος από την ουτοπία του Ιαμβουλου για την “Πολιτεία του Ήλιου”, ο Αριστόνικος ξεσηκώνει τους δούλους και τη φτωχολογιά της Μικρασίας: «ένα φοβερό μήνυμα αντιλάλησε τότε σε όλη τη χώρα: ο Αριστόνικος καλούσε τους αναρίθμητους δούλους που δουλεύανε τη γη σ’ ατομική ή δημόσια δουλειά. Ο Αριστόνικος καλούσε τους δουλοπάροικους από τα απέραντα χτήματά των φεουδαρχών αφεντικών. Ο Αριστόνικος καλούσε τους δούλους των πόλεων[...] Καλούσε τους ιθαγενείς ενάντια στους κατακτητές, τους δουλοπάροικους ενάντια στους γαιοκτήμονες, τους δούλους ενάντια στ’ αφεντικά, τους ακτήμονες ενάντια στους πλούσιους και τους ελεύτερους εργατικούς και τους εξόριστους και τους κατάδικους και τους φυγάδες και τους αποκηρυγμένους. Όλους καλούσε τους απόκληρους ενάντια στους λογής δυνάστες να ιδρύσουνε την Πολιτεία του Ήλιου. Να ιδρύσουνε το βασίλειο της χαράς, της λευτεριάς και της ισότητας, όπου δεν υπάρχουν πια σκλάβοι και αφεντικά, ούτε πλούσιοι και φτωχοί, μα όλα θα είναι αδέρφια τα παιδιά της γης, με όλα κοινά και αμοίραστα τα πλούτη».

Πρώτη περιοχή που ξεσηκώθηκε ήταν η Μυσία, για ν’ ακολουθήσει σχεδόν ολόκληρη η Μικρασία, αλλά και μερικά νησιά (Σάμος, Λέσβος, Χίος). Δούλοι, ακτήμονες, ληστές, δραπέτες, κατάδικοι, εξόριστοι κι άλλοι κολασμένοι συγκροτούν ένα θυελλώδη στρατό και κατακτούν την μία πόλη μετά την άλλη:

«Οι αντάρτες βρισκόταν παντού, τη μια παράδερναν σα σίφουνας στις αψηλές βουνοκορφές, την άλλη κατακλύζανε τις πεδιάδες. Πατιόνταν οι σπαρμένοι αγροί, καίγονταν οι σοδιές και οι πολιτείες είχαν νυχτοήμερα τις πόρτες τους αμπαρωμένες. Το ίδιο οι πολέμαρχοί τους αφεντικοί κλειστήκανε στ’ απόρθητα τους καστροπάλατα για να γλυτώσουν. Μα

5 Την παράδοση του Αττάλου ακολούθησαν ο Νικομήδης IV της Βιθυνίας, ο Πτολεμαίος Απίων της Κυρήνης και ο Αλέξανδρος II της Αιγύπτου.

ο θάνατος τους παραμόνευε κάθε στιγμή, με τον αποκλεισμό και τον κλεφτοπόλεμο και τις φαρμακωμένες σαγίτες. Ώσπου ο ένας ύστερα από τον άλλον εξοντώθηκαν όλοι τους κι άθαφτοι κρέμονταν από τις επάλξεις και τα παράθυρά τους»

Μετά τις συνεχόμενες νίκες του επαναστατικού στρατού του αποκαλούμενου “Δικαίου Βασιλιά” Αριστονίκου, πολλές πολιτείες, της Περγάμου συμπεριλαμβανομένης, αναγκάζονται να προβούν σε παραχωρήσεις προς τον εν δυνάμει εσωτερικό εχθρό. Όμως ταυτόχρονα με την πολιτική του καρότου, χρησιμοποιούν και την τακτική του μαστίγιου: βαριές τιμωρίες περιμένουν όσους βοήθησαν στην ανταρσία...

IV.

Για να μπορέσει η ρωμαϊκή αριστοκρατία να απολαύσει τα αγαθά της διαθήκης του Άτταλου, πρέπει πρώτα να ξεκαθαρίσει τα εσωτερικά μέτωπα. Η εξέγερση της Σικελίας πνίγεται στο αίμα το 132 π. Χ., μετά από τέσσερα χρόνια δουλικής αυτοκυβέρνησης. Το ίδιο συμβαίνει και με το μεταρρυθμιστικό κίνημα. Η ολιγαρχική αντεπανάσταση ξεσπά με ηγέτη τον αρχιερέα Σκιπίων Νασικά, συγγενή του Τιβέριου:

«Οι αριστοκράτες ακολουθούν τη Σύγκλητο, τους αριστοκράτες οι άλλοι πλούσιοι, τους πλούσιους οι πελάτες και οι ροπαλοφόροι δούλοι. Το πλήθος ταραάζεται, δεν τολμάει να αντιταχτεί στον Αρχιερέα και τη Σύγκλητο, διστάζει και πισωπατάει. Οι συγκλητικοί με τον Νασικά επικεφαλής ανεβαίνουν κατά τον Τιβέριο, χτυπούν τον λαό με τα ρόπαλα, με τα κοντάρια, με τα κομμάτια από τα καθίσματα που συντρίβει το πλήθος φεύγοντας και τριάκοσοι σκοτωμένοι στρώνουνε τον δρόμο των δήμενων».

Ο Τιβέριος προσπαθεί να καταφύγει στο ναό του Καπιτωλίου Δία, αλλά δολοφονείται από τους ροπαλοφόρους και το πτώμα του ρίχνεται στον Τίβερι ποταμό. Συλλαμβάνεται και ο δάσκαλος του δημάρχου, ο στωικός φιλόσοφος Βλόσσιος, αλλά καταφέρνει να δραπετεύσει και σπεύδει στη Μικρασία για να ενισχύσει την επανάσταση. Εκεί ο Αριστόνικος τον υποδέχεται με θέρμη.

V.

Μετά την οριστική επικράτηση της αντεπανάστασης στη Ρώμη ωριμάζουν οι συνθήκες για την επέμβαση του ρωμαϊκού στρατού στη Μικρασία, αφού οι ντόπιοι ολιγαρχικοί αδυνατούν να καταστείλουν την εξέγερση.

Έτσι την άνοιξη του 131 π. Χ. φτάνουν στην Πέργαμο επίλεκτες στρατιωτικές δυνάμεις με επικεφαλής τον Πούβλιο Λικίνιο Κράσσο. Πρώτη πολεμική πράξη του Κράσσου ήταν η πολιορκία της Λεύκης, ενός ορμητηρίου των επαναστατών. Οι ρωμαϊκές δυνάμεις τελικά ηττήθηκαν και ο Κράσσος δολοφονήθηκε και αποκεφαλίστηκε από τους εξεγερμένους. Τελικά θάφτηκε στη Σμύρνη, μετά από πρωτοβουλία του Βλόσσιου.

Το 130 π.Χ. θα τεθεί επικεφαλής του ρωμαϊκού στρατού ο Μάρκος Περπέρνα, σαφώς ικανότερος από τον ερασιτέχνη Κράσσο. Ο Περπέρνα διαλύει τον κύριο όγκο του επαναστατικού στρατού και ο Αριστόνικος αναγκάζεται να υποχωρήσει στην Στρατονίκεια. Ο μεθοδικός Περπέρνα πολιορκεί την πόλη κι αφήνει την πείνα να κάνει την δουλειά της. Οι πολιορκημένοι τελικά παραδίδονται και ο Αριστόνικος στραγγαλίζεται στο κελί του, ενώ ο Βλόσσιος ήδη έχει αυτοκτονήσει για να μην πέσει στα χέρια των ρωμαίων. Ο θριαμβευτής Περπέρνα όμως θα σταθεί κι αυτός άτυχος: ο ξαφνικός θάνατος τον περιμένει στην Πέργαμο.

VI.

Η ανταρσία, όμως, δε σταματά με το θάνατο των ηγετών της. Υπολείμματα του επαναστατικού στρατού συγκροτούν άτακτες ομάδες ληστανταρτών και οι ρωμαίοι απαντούν στέλνοντας στα 129 π. Χ. τον ύπατο Μάνιο Ακύλο. Μέχρι το 127 π. Χ. ο Ακύλιος θα ξεκαθαρίσει πλήρως την κατάσταση:

«Οι αντάρτες δεν ήταν ανίκανοι να δώσουν τακτική μάχη. Πολλές φορές αντιμετώπισαν τον Ακύλιο και τον κατατρόπωσαν [...] Μα προτιμούσανε τον κλεφτοπόλεμο από τα βουνά, μες τα φαράγγια, πάνω από τους γκρεμούς, και μέσα από τα σύδεντρα, με τα κατέργια, με τις πυρκαγιές, με το ξεκόλλημα των βράχων και με τις σαγίτες τις φαρμακωμένες [...]»

Οι μικρές νίκες των ανταρτών δεν πτοούν τον Ακύλο, μιας και έχει τις δυνατότητες να ανανεώνει συνεχώς το στρατό του. Με μεθοδικότητα απομονώνει τους αντάρτες, τους διασπά από τις πηγές ανεφοδιασμού. Η πείνα, οι ενέδρες και οι προδοσίες συντελούν τελικά στο θρίαμβο του Ακύλου:

«Δυο ολόκερα χρόνια χαροπάλευε στα βουνά, ώσπου να μπει στα ερημωμένα καστροπάλατά τους. Τα πτώματα σέπονταν στις σκάλες, στα πρόθυρα, στις επάλξεις, στις αυλές· σέπονταν άλλα μισοκρεμασμένα, άλλα ανάσκελα, άλλα μ' ακουμπισμένο το κούτελο στη γη, όπως βρεθήκανε την ώρα της στερνής τους αγωνίας. Τα κοράκια κοπανούσαν κοπα-

διαστά στις στέγες και στα παράθυρα, μεγάλα όρνια στριφογύριζαν από ψηλά και οι κουκουβάγιες είχαν έρθει για να ανοίξουν τις νυχτόχαρες φωλιές τους. Αλλά ο ρωμαίος στρατηγός δε θέλησε να αφήσει ατάρακτη τη φοβερή εκείνη εικόνα του θανάτου. Πρόσταξε να γκρεμίσουν από τα θεμέλια τα καστροπάλατα, έτσι με την εικόνα ν' απολείψει ολότελα και η θύμηση της ανταρσίας. Οι λωστοί και οι αξίνες κινήθηκαν, μεγάλοι δεντροκόμοι προσαρμόστηκαν για λωστοί και οι τελευταίοι πύργοι της Πολιτείας του Ήλιου άρχισαν να λύνονται σε συντρίμια που κατρακούσαν με πάταγο από τις πλαγιές των βουνών και στα φαράγγια ως κάτω στις απέραντες πεδιάδες.

Έτσι τελείωσε ο πόλεμος της Πολιτείας του Ήλιου και το περγαμηνό βασίλειο πέρασε στη ρωμαϊκή κυριαρχία.⁶

Πηγές:

Παναγής Λεκατσάς: «Η Πολιτεία του Ήλιου», «Οι πόλεμοι των δούλων», εκδ. Καστανιώτη

Νίκος Ψυρρούκης: «Ο Επίκουρος και η εποχή του», εκδ. Αιγαίον-Κουκίδα
Ουίλιαμ Σαίξπηρ: «Κοριολανός», εκδ. Επικαιρότητα

Νόρμαν Κον: «Αγώνες για την έλευση της χιλιετούς βασιλείας του Θεού: επαναστάτες χιλιαστές και μυστικιστές αναρχικοί του μεσαίωνα», Εκδ. Νησίδες.

Περιοδικό Πανοπτικόν τ.14

6 Δύο μόλις δεκαετίες μετά ο τυφλοπόντικας ανέβηκε πάλι στην επιφάνεια: το 104 π.Χ. ξέσπασε ο δεύτερος πόλεμος των δούλων στη Σικελία και λίγες δεκαετίες αργότερα ξέσπασε ο πόλεμος των Μονομάχων, με ηγέτη των Θρακιώτη δούλο Σπάρτακο.

“ΟΤΑΝ ΟΙ ΛΕΟΝΤΕΣ ΜΑΧΩΝΤΑΙ, ΟΙ ΛΑΓΩΟΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΗΣΥΧΑΖΩΣΙΝ”:

Μαρτυρίες του Αδαμάντιου Κοραή για την Γαλλική Επανάσταση

«Προς Πρωτοψάλτην

Εκ Παρισίων, 15 Νοεμβρίου, 1791

Ηθέλησεν η τύχη μου, φίλτατε Πρωτοψάλτα, να ευρεθώ εις την Γαλλίαν εις τον παρόντα καιρόν, δια να γενώ αυτόπτης και αυτήκοος μιας τοιαύτης πολιτικής μεταβολής της οποίας μόλις ευρίσκονται παραδείγματα εις την Ελληνικήν και Ρωμαϊκήν ιστορίαν.»

Στις 12 Ιουλίου του 1789 ξεσπά στο Παρίσι μια μεγάλη λαϊκή εξέγερση, με αφορμή την απόλυση απ’ το βασιλιά Λουδοβίκο του αγαπητού στο λαό υπουργού Νεκέρ. Κι όμως, αυτό το ασήμαντο περιστατικό υπήρξε η θρυαλλίδα μιας πολύπλευρης επαναστατικής διαδικασίας και προκάλεσε τεράστιες και παγκόσμιου βεληνεκούς κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και θεσμικές μεταβολές. Η επαναστατική αστική τάξη, με συμμάχους τα φτωχότερα κοινωνικά στρώματα των πόλεων και τους αγρότες (η λεγόμενη Τρίτη Τάξη) κατέλαβε την εξουσία εις βάρους του φεουδαρχικού τρίπτυχου Βασιλιάς - Κλήρος - Αριστοκρατία. Οι παλιές φεουδαρχικές παραγωγικές σχέσεις κατέρρευσαν και θριαμβεύσε ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής¹, φέρνοντας μια νέα θεμελιώδη αντίθεση στον κοινωνικό πόλεμο: οι κεφαλαιοκράτες από τη μία και οι προλετάριοι απ’ την άλλη.

Οι Κινέζοι λένε: «Κατάρτα σου δίνω να ζήσεις σ’ ενδιαφέροντες καιρούς». Ο Αδαμάντιος Κοραής, ένας απ’ τους κυριότερους εκπροσώπους του Νεοελληνικού αστικού διαφωτισμού, βίωσε τους κοιλόπονους της Ιστορίας και τους κατέγραψε στην αλληλογραφία του με τον Δημήτριο Λώζο, πρωτοψάλτη Σμύρνης². Έζησε τη μεγάλη ιστορική έκρηξη απ’ την πρώτη κιόλας μέρα: «Ήτον, αδερφέ μου, δωδεκάτη του Ιουλίου μηνός, ημέρα Κυριακή, προς το εσπέρα· όλα ο κόσμος ήτον εις περιδιάβασι, εις τον βασιλικόν κήπον, ονομαζόμενον Κεραμεικόν, όστις είναι εις την άκραν της πόλεως του Παρισίου. Εις αυτόν τον κήπον ευρέθην κι εγώ

1 Φυσικά, η κατέρρευση της φεουδαρχίας και η ανάδυση του καπιταλισμού ήταν πολύ πιο μακροχρόνια διαδικασία. Απλώς, με την Γαλλική Επανάσταση η αστική τάξη επισφραγίζει το θρίαμβο της, κατακτώντας και την πολιτική εξουσία.

2 Βλ. “Γαλλική επανάσταση και Ελλάδα” εκδ. Αφών Τολίδη.

με ένα φίλον». Περιγράφει την εξέγερση του λαού άλλοτε “δημοσιογραφικά”, όπως την επίθεση των εξεγερμένων στον αρχιεπίσκοπο: «μόλις εξήλθε της συνόδου, και είδε να πίπτωσιν οι λίθοι χαλαζηδόν εις το αμάξιόν του, του οποίου τα υάλινα θυρίδια όλα συνετρίβησαν. Αυτός μετά βίας εσώθη εις τον οίκον του αβλαβής· ένας όμως άλλος αρχιερεύς, όστις ήτο μαζί του εις το αμάξιον, έλαβε εις τον ώμον έναν καλό λιθοβολισμόν»³, ενώ άλλες φορές η περιγραφή του είναι γλαφυρή, δηκτική και χιουμοριστική: «ο λαός μη δυνάμενος να υποφέρει αυτό το παράλογον πείσμα, εμβήκε εις πολλά μοναστήρια, και ανασύρας ευλαβώς τα φορέματα των καλογοραιών, εμαστίγωσεν ελαφρώς τα οπίσθια των. Αυτό βέβαια ήτο ατοπώτατον έργον του λαού· δεν ήτο όμως ολιγώτερον ανόητον και το έργο των καλογοραιών, αι οποίαι τώρα στοχάζονται την μαστίγωσιν ως μαρτυρικόν στέφανον, με ταύτην όμως την διαφοράν ότι, αντί να τεθή ο στέφανος εις την κεφαλήν των, επροσηρμόσθη εις τα νώτα».

Απ’ το πλήθος των επιστολών του Κοραή προς τον Λώζο, εδώ παρουσιάζονται κάποια αποσπάσματα που εξιστορούν τέσσερις κορυφαίες στιγμές της Επανάστασης: Την πτώση της Βασιλίας, την εξέγερση του 1792, που επέβαλε την αβασίλευτη δημοκρατία, τη σύλληψη του Λουδοβίκου και την φυσική του εξόντωση, λίγους μήνες αργότερα⁴.

Η πτώση της Βασιλίας (14 Ιουλίου 1789)

Υπάγουσιν οι οπλισμένοι πολίται και περικυκλούσι τη Βασιλιάν, δια να ζητήσωσι και να λάβωσιν από τον άρχονταν και επιστάτην αυτής όσα όπλα ευρίσκοντο εις αυτήν. Τι είναι όμως αυτή η Βασιλία;[...] Η Βασιλία είναι ένα τευχίον μικρόν, του οποίου η οικοδομή προ πεντακοσίων σχεδόν χρόνων έγινε εις διάστημα δέκα ετών και με δαπάνην πολλών μυλλιοσυνίων. Αυτήν την μετεχειρίζοντο δια φυλακήν, καθώς εις Κωνσταντινούπολιν μεταχειρίζονται το Επταπύργιον· αλλά φυλακήν σκληράν και πολλάκις άδικον και τυραννικήν, εις τρόπο ώστε συνέβαινεν όχι ολίγας φορές, αν εκ δυστυχίας εις μιαν σύνοδον ανθρώπων έφευγεν απ’ το στόμα σου εξ απροσεξίας κανένας λόγος κατά των μινίστρων, αν έλεγες παραδείγματος χάριν ότι ο δεινά επάτησε στρεβλά, να γένεις την επαύριον ανάρπαστος και να φυλακισθής εις αυτήν δι όλη σου

3 Προφανώς, από τότε υπήρχαν γνωστοί- άγνωστοι προβοκάτορες, γιατί ως γνωστόν: « η επανάσταση δεν θα σπάσει ούτε ένα τζάμι» (Αλέκα Παπαρήγα, γ.γ. του “Κ”Κ.Ε.).

4 Σχετικά με το ιστορικό πλαίσιο της εποχής βλ. Ασύμμετρη απειλή τεύχος 8: «κομμούνια και σύνοδος».

την ζωήν, χωρίς να εξεύρη ούτε συγγενείς ούτε φίλος τι έγινες, ούτε να έχης άδειαν να γράψης επιστολήν, ή να δώσης την είδησιν εις κανένα, ... φυλακή καθώς βλέπεις, ωραία δια πρωτοψαλτας. Οι ωπλισμένοι λοιπόν, βλέποντες, ότι ο άρχων Δελόνε (αυτό ήτο το όνομα του επιστάτου)⁵ δεν ήθελε να ανοίξη τας πύλας, την εβίασαν· ήσαν δύο ώραι μετά το γεύμα, και παρά πάσαν ελπίδα εις τας πέντε την επήραν. Το πρώτον έργον εμβαινόντες εις το κάστρον ήτον να αποκεφαλίσωσι τον άθλιον Δελονέ και άλλον ένα δεύτερον άρχοντα μετ' αυτόν. Ήσαν εξ ώραι και έκβηκα κατά το συνειθισμένον μου, δια να υπάγω εις τον καφενέν να αναγνώσω τας Αγγλικάς εφημερίδας [...]. Υπάγων λοιπόν εις τον καφενέν, ηπάντησα τους πορθητάς της Βασιλίας συνωδευομένους με τριακοσίας ή τετρακοσίας χιλιάδας λαού, οι οποίοι περιέφεραν εις όλας τας ρυμάς της πόλεως επάνω εις μακρά κοντάρια (θέαμα φρικτόν!) τας δύο κεφαλάς αιμοσταγείς. Αυτή η είδησις έκαμεν ευθύς όχι μόνο να διασκεδασθή ένθεν κακειθεν όλον το στράτευμα του Λαμβεσκίου⁶, το οποίον ήτον ακόμη έξω του Παρισιού, αλλά, φθάνουσα το αυτό εσπέρας και εις Βερσαλίαν, κατέπληξεν τόσο την αυλήν, τον κλήρον και τους ευγενείς, ώστε πρώτον δεν ήθελαν να πιστεύσωσι την πόρθησιν της Βασιλίας· ως πράγμα αδύνατον· έπειτα, βεβαιωθέντες δια δευτέρων και τρίτων ταχυδρόμων και αυτό και την αποτομήν των κεφαλών κι ότι οι Παρισινοί ητημάζοντο να υπάγωσι την επαύριον εις αυτήν τη Βερσαλίαν, εκυριεύθησαν από τολσαύτην δειλιάν, ώστε, καθώς λέγουσι, την νύκτα εκείνην, όλη η βασιλική οικογένεια εκοιμήθη όχι εις τον συνειθισμένον κοιτώνα του έκαστος, αλλά εις ένα κιόσκιον, το οποίον είναι εις το βασιλικόν περιβόλιον· όχι ότι εκεί ήσαν ασφαλέστεροι, αλλ' επειδή ο φόβος τους εξέστησε και δεν ήξευραν πλέον τι κάμνουσι. Μόλις εξημέρωσε, φίλε μου, και «πατείς με, πατώ σε» το της παροιμίας· έγιναν άφαντοι πολλοί μινίστροι, δούκες, κόμητες, δούκισσαι, κομμήτισαι, και άλλαι αρχόντισσαι εκ της συνοδείας της βασιλλίσσης και πρίγκιπες του βασιλικού αίματος, εξ ων και ο νεώτερος αδερφός του βασιλέως ο Κόμης της Αρτεσίας και άφησαν μόνον σχεδόν τον βασιλέαν μετά της βασιλίσσης και του πρεσβύτερου του αδερφού.

[...]

Κατά το παρόν οι Παρισινοί ασχολούνται εις το να κατεδαφίζωσι τη Βασιλιάν· από της ιδ' Ιουλίου ήρχισαν να την κρημνίζωσι[...]

5 Πρόκειται για τον Τελόνε διοικητή της φυλακής.

6 Πρίγκιπας επιφορτισμένος από τον Λουδοβίκο με το "καθήκον" της καταστολής της εξέγερσης.

Εισβολή του λαού στο παλάτι (10 Αυγούστου 1792)

Ο λαός όταν ήλθεν έμπροσθεν του παλατιού, έστησε και κατεύθυνε προς αυτό τα κανόνια· εδώ πλέον δεν εξεύρομεν ανίσως αυτοί άρχισαν να κτυπώσιν, ή αν το πρώτο πυρ ανήφθη από τους ευρισκόμενους εις το παλάτιον, διότι έκαστος χρωματίζει τα πράγματα κατά τας ιδέας του νοός του και κατά τας επιθυμίας της καρδιάς του.

[...] εις δύο ωρών διάστημα εθυσιάσθησαν υπέρ τας πέντε χιλιάδας ανθρώπων και από τους ευρισκόμενους εις το παλάτιον, και από τον λαόν όστις επολιόρκει το παλάτιον. Η νίκη έμεινε εις τον λαόν· και αναβάντες εις το παλάτιον, συνέτριψαν εν ριπή οφθαλμού όλα τα βασιλικά σκεύη. Άνοιξαν τας βασιλικάς αποθήκας και τα ταμεία, αλλά δεν έκλειψαν ούτε μίαν βελόνην· ότι ευρέθη εις αργύριον και χρυσόν, τα συνήθροισαν όλα και τα έφεραν εις την σύνοδον. Το περίεργο ήτον, ότι αυτοί οι Αβράκωτοι (ούτως ονομάζουσιν εδώ, τους οποίους αυτού ψωρομανόληδες λέγετε) εκρέμασαν μερικούς από τους γιολτάσιδες των όσους έφθασαν κλέπτοντας τίποτε από τα βασιλικά πράγματα. Άνοιξαν και τας βασιλικάς οινοθήκας, και εκεί ευρόντες διάφορα είδη εξαιρέτων οίνων, εβαπτίσθησαν όλοι τόσον, ώστε δεν ηδύνατο πλέον να στέκωσι ορθοί ούτως ηγριωμένοι και από την επιθυμίαν της εκδικήσεως και από τους καπνούς του οίνου, εθυσίασαν και τους επιλοίπους, όσους ευρήκαν κρυμμένους εις τα διάφορα ταμεία του παλατιού· η μανία ήτο τόσο, ώστε πολλοί ειδόν γυναίκας του κοινού λαού να χωρεύωσιν επάνω εις τα νεκρά σώματα. Αυτό δεν το είδον εγώ, επειδή έμεινα όλην την ημέραν εκείνην δια το ασφαλές εις τον οίκον μου· αλλά δύναμαι να σε βεβαιώσω άλλο, το οποίο είδον με τους οφθαλμούς μου. Προς το εσπέρας η περιέργια ενίκησε το φόβον μου και ηθέλησα να υπάγω προς το παλάτιον δια να ιδώ αυτήν την θραύσιν. Εις τον δρόμον απήντησα πολλές γυναίκας, αι οποίαι έφεραν επάνω εις μακρά κοντάρια τους αιματωμένους χειτώνας των φονευθέντων, ως τρόπαια της νίκης των, τραγωδούσαι διάφορα άσματα[...]

Η σύλληψη του βασιλιά (13 Αυγούστου 1792)

Αφού λοιπόν τον κατήγησαν, ανάγκη ήτο και να τον φυλάξωσι, δια να μη φύγη⁷ και πάλιν ως πέρυσιν· όθεν εις τας 13 Αυγούστου, αφού τον εκράτησαν τρεις ημέρας εις τη σύνοδον, τον εφυλάκωσαν και αυτόν

⁷ Εδώ ο Κοραής αναφέρεται στην απόδραση του Λουδοβίκου τον Ιούνιο του 1791. Τελικά, λίγο πριν βγει από την Γαλλία έγινε αντιληπτός από τον πανδοχέα μίας μικρής πολίχνης, στην οποία κατέφυγε ο βασιλιάς.

και την οικογένειάν του εις ένα πύργον, εις τον οποίον ουδένας είχε την άδειαν να πλησιάση. Ευρέθην κατά τύχην το εσπέρας της δεκάτης τρίτης εις το δρόμον, όθεν επέρασεν αυτός ο δυστυχής βασιλεύς δια να υπάγη εις τον πύργον. Αδύνατον είναι φίλε μου, να σε περιγράψω την τοιαύτην καταισχύνην· ήτον αυτός, η βασίλισσα, ο υιός, η θυγατήρ του και η αδερφή του εις το αμάξιον συνοδευόμενοι από πολλάς χιλιάδας στρατιωτών πεζών και ιππέων. Από τη σύνοδον δια να έλθη εις τον πύργον όστις είναι πλησίον του οίκου, όπου ευρίσκομαι, το διάστημα είναι τρία τεταρτημόρια της ώρας σχεδόν. Παράστησον εις τον νουν σου τετρακοσίας, ή και πεντακοσίας χιλιάδας ανθρώπων εσπαρμένων εις όλον αυτό το διάστημα δια να τον ίδωσι. Παράστησον εις το νουν σου πεντακοσίας χιλιάδας στομάτων να να φωνάζωσιν επί ταυτού, Ζήτω το Έθνος, ζήτω η ελευθερία! εις του Λουδοβίκου τα ώτα, τα οποία τους περασμένους καιρούς ήσαν συνειθισμένα να ακούωσι Ζήτω ο Βασιλεύς! Και θέλεις καταλάβειν καν ολίγον την καταισχύνην αυτής της συμφοράς. Τους είδον πλησίον εις την άμαξαν. Ο βασιλεύς εδείκνυε πρόσωπον ακατάπληκτον, ή από μεγαλοψυχίαν ή ίσως και από αναισθησίαν· η βασίλισσα ήτο σκυθρωπή, καθώς προς τούτοις και η θυγατήρ της και η ανδραδερφή της · ο ταλαίπωρος Διάδοχος, μικρός ων την ηλικίαν, έστρεψε τους οφθαλμούς εις όλα τα μέρη, δια να βλέπη τον αναρίθμητον λαόν [...] Εις τας πολιτικές περιπετείας των εθνών, φίλε μου, γίνονται πράγματα τερατώδη και άπιστα. Το Γαλλικόν έθνος έφερε πάντοτε εις τους ιδίους τους βασιλείς μιαν αγάπην εξαιρετον απ' όλα τα αλλά έθνη, αγάπην, ήτις επλίσιαζεν την λατρείαν. «Ο Θεός μου και ο βασιλεύς μου», αυτό ήτο το σύμβολον των Γάλλων. Έφθασαν εις τόσην εξουδένιαν και ευτελισμόν, ώστε εις την γέννησιν του διαδόχου ωνόμασαν ένα χρώμα τζόκας τα σκατά του Δελφίνου (επειδή εξεύρεις ότι ο διάδοχος της Γαλλικής βασιλείας ονομάζεται Δελφίνος) και αυτά τα σκατά, αυτήν την τζόχαν ενδύοντο τότε όλοι, μικροί και μεγάλοι ως νέαν μόδαν, με μεγάλην ευχαρίστησιν και χαράν, ότι ήσαν κατασκατωμένοι με τα σκατά του νέου Δελφίνου των. Αυτή η παράλογος λατρεία εστράφη όλη εις μίσος άσπονδον, και δεν ακούεις άλλο τη σήμερα, πάρεξ «Λουδοβίκος ο προδότης, Λουδοβίκος ο τελευταίος» και όχι πλέον ο δέκατος έκτος, αινιττόμενοι δηλαδή με αυτό, ότι δεν θέλουσι πλέον βασιλέα. Ήσαν εις διαφόρους πλατείας της πόλεως ανδριάντες χάλκινοι, αναβάται εις ίππους χάλκινους, Ερρίκου του τέταρτου, Λουδοβίκου του δεκάτου τρίτου, του δεκάτου τετάρτου, και δεκάτου πέμπτου, έργα αξιόλογα περίφημων τεχνιτών, όλους αυτούς τους χάλκινους βασιλείς εσήκωσαν, μη υποφέρωντες πλέον να βλέπωσι μήτε τας άψυχους εικόνας εκείνων, τους οποίους εθεοποίησαν ζώντας·

εξήλειψαν το όνομα του νυν Λουδοβίκου απ' όλες τας δημοσίους οικοδομάς· η Βασιλική Βιβλιοθήκη εβαπτίσθη Βιβλιοθήκη του Έθνους, και ούτε καθεξής όλα τα άλλα. Σε είπα ότι ο σκοπός των ήτο να εξωρίσωσι και τους ανωμότους καλογήρους, και ο βασιλεύς είχε το εμπόδισειν. Αφού κατήγγησαν τον βασιλέα, ανανέωσαν ευθύς και το κατά των καλογήρων ψήφισμα, και τους εξορίζουσι τώρα από την Γαλλίαν όλους, όσοι δεν ηθέλησαν να υποταχθώσιν ενόρκως εις την νέαν νομοθεσίαν.

Ο αποκεφαλισμός του Λουδοβίκου (21 Ιανουαρίου 1793)

(Μετά την εξέγερση της 10ης Αυγούστου και τη σύλληψη του Λουδοβίκου νέα έγγραφα ήρθαν στο φως που στοιχειοθετούσαν την κατηγορία της εθνικής προδοσίας, αλλά και σκευωρίες του βασιλιά εναντίον της επανάστασης. Ο Λουδοβίκος δικάστηκε και καταδικάστηκε όχι πια σα βασιλιάς, αλλά σαν Λουί Καπέ, ως απλός ιδιώτης. Στις 15 Ιανουαρίου 1793 η Σύνοδος, σε σύνολο 745 ψήφων, αποφάσισε την θανάτωση του Λουδοβίκου με 366 ψήφους, ενώ 319 ζήτησαν διαφορετική ποινή: ισόβια εξορία, ειρκτή ή θανάτωση μονάχα εάν εισβάλουν οι εχθροί κτλ. Παρά τις προσπάθειες των Γιρονδίνων να αναβάλουν την εκτέλεση, στις 21 Γενάρη ο Λουί Καπέ θα καρατομηθεί. Εδώ θα δούμε, πέρα από την μαρτυρία του Κοραή κι άλλες δύο: αυτή του γιατρού Κωνσταντίνου Σταμάτη⁸ και αυτή του Γάλλου ιστορικού Φρανσουά Μινιέ⁹.)

Μαρτυρία Κοραή:

Εις τας 19 Ιανουαρίου. Μερικοί συγκλητικοί εδημηγόρησαν πάλιν ζητούντες, όχι να αναιρέσωσι τον ψηφισθέντα θάνατον κατά του Λουδοβίκου, αλλά καν να τον αναβάλωσιν εις αρμοδιώτερον καιρόν, δια πολιτικά τέλη, φοβούμενοι δηλαδή (και ίσως δικαίως) μήπως αυτός ο θάνατος εξαγρίωση όλην την Ευρώπην και διεγείρη, τελοσπάντων κατά της Γαλλίας και τους λοιπούς ηγεμόνας, όσοι ακόμα δεν εφανέρωσαν την γνώμη των. Αλλά η σύνοδος έμεινεν αμετακίνητος εις την προτέραν απόφασιν, και εις τα 20, ημέρα Κυριακή, έπεμψε την είδησιν προς τον βασιλέα, δια να ετοιμασθή εις τον θάνατον. Οι απεσταλμένοι εμβήκαν εις την φυλακήν, δυο ώρες μετά το μεσημέριον, και εφανέρωσαν εις τον δυστυχή Λουδοβίκον την τελευταίαν απόφασιν της Συνόδου. Απεκρίθη

8 Από επιστολές του Σταμάτη προς το γραμματέα του ηγεμόνα της Μολδαβίας και αντιπάλου του Κοραή Παναγιώτη Κοδρικά

9 Από την "Ιστορία της Γαλλικής Επανάστασης", εκδ. Αφών Τολίδη

με μεγάλην γαλήνην και ησυχίαν· ζητών, πρώτον, τρεις ημέρας διορίαν δια να ετοιμασθή, δεύτερον την άδειαν να βλέπη ελευθέρως εις αυτό το διάστημα, την γυναίκα και τα τέκνα του, και τρίτον παρακαλών τη σύνοδον, να ελευθερώσωσι μετά τον θάνατον του την οικογένειάν του όλην από την φυλακήν, δίδοντες εις αυτούς την άδειαν να εξέλθωσιν από την Γαλλίαν και να υπάγωσιν όπου θέλουσιν. Έπειτα συνέστησεν εις τη σύνοδον και εις όλο το γένος των Γάλλων, πολλούς πτωχούς ανθρώπους, οι οποίοι δεν είχαν άλλον τρόπον ζωοτροφίας παρά τας ετησίους δωρεάς του βασιλέως. Όλα αυτά τα επρόφερε σταθερώς χωρίς να αλλοιωθή το πρόσωπόν του. Η σύνοδος δεν έκρινεν εύλογον να τον χαρίση τας τρεις ημέρας δια τα ενδεχόμενα, και λοιπόν.

Εις τας 21 Ιανουαρίου, εις τας εννέα ώρας το πρωί τον εκβάλον από την φυλακήν, και τον υπήγον εις τον τόπον της καταδίκης, συνωδευομένον από μέγα πλήθος στρατιωτών, όλων εξωπλισμένων· και περί τας ένδεκα σχεδόν ώρας απέτεμεν ο δήμιος την κεφαλήν του πλέον λαμπρού, του πλέον ισχυρού, και του πλέον δυστυχούς βασιλέως της Ευρώπης Λουδοβίκου δεκάτου έκτου. Έμεινε μέχρι της τελευταίας ώρας σταθερός και μεγαλόψυχος, και εδέχθη τον θάνατον με μεγάλην υποταγήν εις τας απορρήτους βουλάς της Προνοίας· την τελευταίαν ώραν, ολίγα λεπτα πριν της αποτομής, όταν τον ανέβασαν εις τον τόπον της καταδίκης, έστρεψεν, ένθεν κακειθεν τους οφθαλμούς, είδε τον περιεστηκότα λαόν, και ηθέλησε να λαλήση προς αυτόν, αλλα δεν τον άφηκαν· τουτα μόνο τα τελευταία λόγια ήκουσαν από το στόμα του, όσοι τον επηρσίαζον. «Συγχωρώ από καρδιάς όλους μου τους εκθρούς».

Ιδού, φίλε μου Δημήτριε, εν συντομία το τραγικό τέλος του βασιλέως. Συνέβη και εις τον θάνατόν του άλλο γενναίον έργον, όμοιον τρόπον τινά με εκείνο του Μαλεσέρβου¹⁰. Μόνος ο ράπτης τους έδειξεν εις αυτόν σπλάγχνα οικτιρμών· και ζητήσας από τη σύνοδον τον νεκρόν Λουδοβίκον, τον ενταφίασεν εις την εκκλησίαν της Αγίας Μαγδαληνής.

Μαρτυρία Σταμάτη:

Δε σε δηγούμαι κατά πλάτος τον τρόπο με τον οποίον ετιμωρήθη, ωσάν όπου θέλεις εν καιρώ το ιδεί μέσα εις τας γαζέτας. Με το να εσταθην όμως κατά μέρος αυτόπτης του θανάτου του, ημπορώ να σε βεβαιώσω ότι απέθανε με την ανδρείαν όπου η πίστις εμπνέει εις έναν

¹⁰ Πρώην σύμβουλος του Λουδοβίκου, ο οποίος -αν και αντίπαλος του- ανέλαβε την υπεράσπισή του στο δικαστήριο.

άνθρωπον όπου νομίζει τον εαυτόν του μάρτυρα και άγιον. Άφησε ένα είδος διαθήκης όπου ομιλεί την γλώσσαν του ογδόδου αιώνος, δηλ. την της δεισιδαιμονίας, καθώς θέλεις το ιδεί ο ίδιος μέσα εις την γαζέταν της Φράντζας. Όταν έφθασε επάνω εις την γκιλοτιναν[...] έκαμε ένα είδος προσευχής φράγκικης και εζήτησε να δημηγορήσει. Ο ήχος όμως των ταμπουριών τον εμπόδισε. Ευθύς όπου έπεσε το κεφάλι του εις το σακί, όλο το στράτευμα όπου ήτον πέριξ (και ο αριθμός εκείνην την ημέραν, υπερέβαινε τας 100χιλ.) ομοβοεί εφώναξε «Ζήτω το Έθνος», «Ζήτω η δημοκρατία». Η χαρά των σολδάτων ήτον ανεκδιήγητος, οι ρογιαλισταί μήτε ετόλμησαν να φανούν δια να γλυτώσουν τον δεσπότην των. Ένας όμως των σωματοφυλάκων εφόνευσεν ένα δεσπουτάτον ο οποίος είχε ψηφίσει διά τον θάνατον του βασιλέως. Άλλο συμβάν δεν ηκουλούθησε από προχθές.

Μαρτυρία Μινιέ:

Η συνάντηση του βασιλέως με την οικογένεια του υπήρξε σπαρακτική κι ο χωρισμός ακόμα σπαρακτικότερος. Ο Λουδοβίκος αποχωριζόμενος τους δικούς του υποσχέθηκε να τους ξαναδεί την επομένη, αλλά όταν μήκε στον κοιτώνα του αισθάνθηκε ότι μια τέτοια δοκιμασία ήταν ανώτερη απ' τις δυνάμεις του. Περιπατώντας στο κελί του μονολογούσε:

-Όχι, όχι! Δεν πάω!

Από κει και πέρα δεν συλλογιζόταν τίποτε άλλο παρά το θάνατο και προετοιμαζόταν να τον αντιμετωπίσει. Τη νύχτα προ της εκτελέσεώς του κοιμήθηκε ήσυχα. Ξύπνησε στις πέντε το πρωί και συνέταξε τις τελευταίες του θελήσεις, κοινώνησε και κατόπι επεφόρτισε τον υπηρέτη του Κλερύ να μεταδώσει τους ασπασμούς του στην οικογένεια του. Του δωσε επίσης για να παραδώσει στη γυναίκα του ένα δαχτυλίδι-σφραγίδα και τρίχες από τα μαλλιά του.

Χτυπούσαν τα τύμπανα και αντηχούσε ο υπόκωφος κρότος των συρομένων πυροβόλων όταν ο Σαντέρ¹¹ “έφτασε στο Ταμπλ.”

-Για μένα έρχεσαι ασφαλώς, του είπε ο Λουδοβίκος. Περιμένε μια στιγμή.

Έδωσε τότε τη διαθήκη του σ' ένα δημοτικό υπάλληλο ονόματι Ρου¹².

-Δώσε, σε παρακαλώ, το έγγραφο τούτο στη Δημαρχία, του είπε.

11 Αρχηγός της αστυνομίας και μέλος των Ιακωβίνων.

12 Πρόκειται για τον “λυσσασμένο” Ζακ Ρου.

-Έχω διαταγή, είπε αυτός, να σε φέρω στη λαιμητόμο και όκι να εκτελώ τις θελήσεις σου!

Τότε ένας άλλος δημοτικός υπάλληλος πήρε τη διαθήκη. Ο Λουδοβίκος ζήτησε το καπέλο του και είπε με σταθερή φωνή:

Πάμε!

[..]

Οι δήμιοι θέλησαν να δέσουν τα χέρια του. Αυτός αντιστάθηκε λίγο στην αρχή, αλλά ύστερα υπέκυψε. Κατόπι προχώρησε θαρραλέα προς το αριστερό μέρος του ικριώματος και αποτεινόμενος στο λαό, είπε δυνατά:

-Πεθαίνω αθώως. Συγχωρώ τους εχθρούς μου. Και συ ταλαίπωρε λαέ...

Αλλά την ίδια στιγμή τα τύμπανα άρχισαν να κροτούν και ο ήχος τους σκέπασε την φωνή του. Τότε τον άρπαξαν οι τρεις δήμιοι και τον έφεραν στην λαιμητόμο. Στις δέκα η ώρα και δέκα λεπτά το κεφάλι του είχε πέσει. Ο δήμιος άρπαξε το κομμένο κεφάλι και το 'δείξε στο πλήθος' αμέσως ξέσπασαν κραυγές:

-Ζήτω το έθνος! Ζήτω η δημοκρατία!

Τέτοιο θάνατο βρήκε ο Λουδοβίκος σε ηλικία 39 ετών, ύστερα από δεκαέξι και μισό χρόνο ενασκήσεως της βασιλικής εξουσίας [...].¹³

13 Στο υπ' αριθμόν 212 φύλλο της εφημερίδας Le Pere Duchesne έγραφε: «Ο Καπέ είναι επιτέλους νεκρός, στα τσακίδια [...] Εσείς, οι δημοκρατικοί, πρέπει να ολοκληρώσετε το έργο και να καθαρίσετε τη Γαλλία απ' όλους αυτούς τους γαμημένους που μοιραστήκανε τα εγκλήματα του τυράννου. Είναι ακόμα πολλοί. Η γυναίκα του και το μπαστάρδικό του ζούνε ακόμα. Δε θα ησυχάσετε αν δεν καταστραφούν. Το μικρό δηλητήριο θα μεγαλώσει. Προσέξτε γαμώτο, η ελευθερία κρέμεται από μία τρίχα! (βλ. «Η δίκη του Λουδοβίκου» εκδ. Ε-ιστορικά)

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ: DE VITA BEATA

Δεν πολεμάμε για μια ιδανική κοινωνία...

«Ακριβώς όπως η γνώση δε μπορεί να φτάσει σε πλήρη ολοκλήρωση σε μια τέλεια, ιδανική κατάσταση της ανθρωπότητας, το ίδιο ισχύει για την Ιστορία. Η τέλεια κοινωνία, το τέλειο “κράτος” είναι πράγματα που μπορούν να υπάρχουν μόνο στη φαντασία [...] Για τη διαλεκτική φιλοσοφία τίποτα δεν είναι τελικό, απόλυτο, ιερό».

Φρ. Ένγκελς

...Πολεμάμε για μια ηδονική κοινωνία!

«Στη θέση του πλούτου και της φτώχειας της πολιτικής οικονομίας να δημιουργηθεί ο πλούσιος άνθρωπος και η πλούσια ανθρώπινη ανάγκη».

Κ. Μαρξ

«Σκληρή και μακρόχρονη εκδίκηση θα περιμένει τους ηθικολόγους που έχουν διαστρεβλώσει την ανθρώπινη φύση, τους θρησκόληπτους, τους φαρισαίους και υποκριτές [...]

Τις μέρες των μεγάλων λαϊκών γλεντιών [...] οι κομμουνιστές και οι κολλεκτιβιστές θα στραγγίζουν νταμιτζάνες, θα καταβροχθίζουν ζαμπόν και θα σπάνε ποτήρια, τα μέλη της ακαδημίας των ηθικών και πολιτικών επιστημών, οι παπάδες με τα κοντά ή τα μακριά ράσα της οικονομικής, της καθολικής, της προτεσταντικής, της εβραϊκής, της θετικιστικής και φιλελεύθερης εκκλησίας, οι κήρυκες του μαλθουσιανισμού και της χριστιανικής, αλτρουιστικής, ανεξάρτητης ή υποταγμένης ηθικής, ντυμένοι στα κίτρινα σαν τους παλιούς λακέδες, θα κρατούν λαμπάδες ως που να τους καούν τα δάχτυλα, ενώ θα πεθαίνουν της πείνας δίπλα στις όμορφες γυναίκες και στα τραπέζια τα γεμάτα κρέατα, φρούτα και λουλούδια και θα ψοφάνε της δίψας πλάι στα ξέχειλα βαρέλια. Τέσσερις φορές το χρόνο, στην αλλαγή των εποχών, θα τους δένουμε στο μαγκάνι σα τα σκυλιά των ακονιστών και θα τους καταδικάζουμε να αλέθουν αέρα επί δεκάωρο. Η ίδια ποινή θα επιβληθεί στους δικηγόρους και τους δικαστές.

Όταν θα γίνει καθεστώς η τεμπελιά για να σκοτώνουμε το χρόνο που μας σκοτώνει στο κάθε του δευτερόλεπτο, θα έχουμε μονίμως θεάματα και θεατρικές παραστάσεις -να μια δουλειά κομμένη και ραμμένη στα

μέτρα των αστών των νομοθετών μας! Θα τους οργανώσουμε σε μπουλούκια που θα γυρνούν στα πανηγύρια και στα χωριά που θα δίνουν παραστάσεις νομοθεσίας [...]

Μέσα στην παράγκα η παράσταση θα ξεκινά με το εργάκι Η Εκλογική Φάρσα.

Μπροστά στους ψηφοφόρους που θα έχουν ξύλινα κεφάλια και γαϊδουρινά αυτιά, οι αστοί υποψήφιοι, ντυμένοι παλιάτσοι, θα χορεύουν το χορό των πολιτικών ελευθεριών, θα σκουπίζουν το πρόσωπο και τον πισινό τους με τα γεμάτα υποσχέσεις εκλογικά τους προγράμματα [...] τα κεφάλια των ψηφοφόρων θα γκαρίζουν συγχρονισμένα, σα χορωδία: iii aaa, iii aaa! [...]

Αν, ξεριζώνοντας από την καρδιά της το διεστραμμένο πάθος που την κυβερνά και διαστρεβλώνει τη φύση της η εργατική τάξη ύψωνε το φοβερό ανάστημά της, όχι για να απαιτήσει τα δικαιώματα του ανθρώπου -που δεν είναι τίποτε άλλο παρά τα δικαιώματα της καπιταλιστικής εκμετάλλευσης- ούτε το δικαίωμα στην δουλειά -που δεν είναι τίποτα άλλο παρά το δικαίωμα στην εξαθλίωση-, μα για να σφυρηλατήσει έναν ασάλινο νόμο που θα απαγόρευε σε όλους να δουλεύουν περισσότερες από τρεις ώρες την ημέρα, η γη, η γηραιά γη ξετρελαμένη από τη χαρά της θα ένιωθε να γεννιέται πάνω της ένα καινούργιο σύμπαν...

Ω τεμπελιά, σπλαχνίσου τη μακροχρόνια δυστυχία μας! Ω τεμπελιά, μάνα των τεχνών και των ευγενικών αρετών, γίνε το βάλαμο της ανθρόπινης αγωνίας!»

Πωλ Λαφάργκ

**Στο όνομα των ποδοπατημένων ονείρων μας,
στο όνομα των μυριάδων νεκρών μας,
που δεν είναι δυνατόν να πέθαναν για το τίποτα,
στο όνομα των ζωντανών, που δεν θέλουν
να πάψουν να είναι άνθρωποι
εμείς, που δεν ονειρευτήκαμε να είμαστε ήρωες,
παρά μόνο άνθρωποι,
ξαναρχινούμε, ξαναρχινούμε...**

Θεοδόσης Πιερίδης Απρίλης 1967

